

Uhrast

SLOVAN

MESEČNIK
ZA KNJIŽEVNOST
UMETNOST IN
PROSVETO

VI. - 1908 - XI.

S.M.

VSEBINA.

Ivan Ivanov: Mojemu solncu	321	Prostoslav Kretanov: Nazaj v planinski	
Dr. Ivo Šorli: Nazaj (Črtica)	323	raj	346
Janko Leban: Nekoč	329	Listek	348
Dr. Fran Göstl: O blaznicah in blaznikih	330		
Ivan Ivanov: V urah hrepenenja in žalosti	331		
Milan Pugelj: Škrat	332		
Josip Premk: Zemlja	341		
Ante Beg: Po slovanskem jugu	341		
Ivan Steklasa: Matija Grbič	343		

Književnost:

Gregorčič Simon: Poezije. — Svetina dr. Ivan: Kato-
liški verouk. — Slovenske pesmi na izprehodu po Italiji. —
Trubarjev jubilej in slovensko časopisje. — Trubarjev spo-
menik. — Tretja jugoslovanska umetniška razstava v Za-
grebu.

NAŠE SLIKE.

I. Pavačić: Vestalinke. (Umetniška priloga.) V templju Veste v starem Rimu so žgale čiste device večni ogenj. Hrvatski umetnik Pavačić je naslikal prizor pred Vestinim templjem v mesečnem somraku. Morda je med temi Vestalkami tudi nesrečna Rea Silvia, mati Romula in Rema? — **W. L. Arndt: Bolgarska pastirica.** — **Iv. V. Mrkvička: Bolgarska žena.** — **Iv. V. Mrkvička: Bolgarsko dekle.** Bolgarija je postala svobodna kraljevina, in Ferdinand I. je car vseh Bolgarov. Vesleči se tega zgodovinskega dogodka, prinašamo troje slik iz bolgarskega naroda.

Naročnina „Slovana“ znaša na leto 12 K, na pol leta 6 K, na četrto leta 3 K. Posamezni zvezki po 1 K 20 h. Dijakom je naročnina znižana 10 K letno. Za Nemčijo 13 K 50 h, za druge države 15 K. — **Cena inseratom:** Dvostopna
===== petit-vrsta 30 h za enkratni natis; za večkrat po dogovoru. =====

Lastnina in tisk D. Hribarja v Ljubljani. — Odgovorni urednik Fran Govékar v Ljubljani.

J. PAVAČIĆ: VESTALINKE.

M. L. ARNDT: BOLGARSKA PASTIRICA.

IVAN IVANOV:
MOJEMU SOLNCU.

1. SOLNČNI DAN.

Čez vode, čez travnike, njive,
zavite v haljine sive,
bežijo meglé-čarovnice,
ko solnčno zagledajo lice.
A solnce upira v zemljó
sijajno-žareče oko.
Toplina je v njem blagodejna,
ljubezen udana, brezmejna.
In zemlja — kako hrepeneče
pogleda pije žareče!
Kako je vsa ganjena, — tisoč solzá
na njej lesketá!
Da more, bi gor se popela,
poljubila to bi oko,
ki vso noč po njem koprnela
z ljubezni je celo močjó! —

Jaz zemlja, ti solnčna luč moja!
Ah, bila je noč,
ko leta in dni brez pokoja
želel sem zastonj vzdihujoč,
da tvoje oko me ogreje.
Dočakal sem blaženi dan,
ko v prsih vzdrtelo srce je:
pogled hrepeneč in udan
v oko potopila si moje,
pobožno in rahlo pa jaz
na jasno očesce sem tvoje
pritisnil ustne drhteče,
drhteče od slásti in sreče.
Ni več je noči od tačas!
V življenje luč solnčna mi sije,
a duša vsa željna jo pije.

2. SOLNCE SIJE.

Solncu po naših stezicah
belih stožilo se je,
z žarki najlepšimi zopet
čez nje razlilo se je.

Vrni se, vrni, predraga,
gledat to divno jesén,
da ti na glavo kraljevo
žar se razlije ognjen;

da ti poljubijo žarki
laske, da jih pozlaté,
da poigrajo se ž njimi
kakor poletnega dné!

Kakor takrat, ko obema
solnca je topli sijaj
in še toplejša ljubezen
zemski ustvarjala raj!

3. SOLNCE TE ZOVE.

Pridi, ah, pridi!
Solnce te zove!
Saj si ljubila
žarke njegove,
saj si mu klicala
hvalo na glas,
kedar razlilo je
zlato svoj kras.
V megle zavilo je
žarni obraz,
ko odhitela si,
draga, od nas.

Danes pa zopet
z jasne vedrine
išče s pogledom te,
polnim miline.
Gleda po dolih,
išče te po gorah,
gleda po potih,
išče te po stezah,
išče povsod te,
koder hodila,
blažena, srečna
sva se ljubila.

4. SOLNCA NI!

Ni solnce našlo tebe,
za megle spet je skrilo
žareči svoj obraz.
Zazvdihnil sem, zaplakal,
s tresočima rokama
obraz zakril sem jaz.

Za górami je solnce,
na zemljo megla pada,
ves hladen je večer.
Na srce lega žalost,
in hlad je v njem in tema,
ker solnca ni nikjer . . .

5. SOLNCA, SOLNCA!

Sam sem solnčno luč pogásil,
tihe sem želél noči,
bal sem se vročine dnevne,
bal sem tvojih sem oči.

Solnce šlo je vse ponosno,
vse žareče za goró,
jaz pa bežal sem od solnca,
v zvezdo sem uprl oko.

Zlata je, sijajna, svetla,
žar je njen prijazen, mil,
njen sijaj tihoten pokoj
nad srce mi je razlil.

Noč je mirna, ali — hladna!
In hladú bojim se zdaj,
in topline in vročine, —
solnca si želim nazaj!

„Solnca, solnca“, kliče duša,
„da se vnamem, da plamtim,
da mi bo dovelj gorkote,
ali v njem da izgorim!“

DR. IVO ŠORLI:

NAZAJ.

(ČRTICA.)

Bog vedi, kaj ga je bilo prijelo gospoda šefa, da je prišel kar sam iz svoje sobe, stopil pred Dolinarjevo mizo ter pričel:

„Kaj Vi nič ne mislite na dopust, Dolinar? Če že drugi tako natanko zahtevajo svoje počitnice, pa res ne vem, zakaj bi ravno Vi ne šli malo na zrak, ko gotovo niste zadnji v pisarni! Ako torej marate, greste prav lahko za en teden. Samo v nedeljo pridite še noter, ko se vrne doktor Mesar gotovo šele v ponedeljek; potem ste do drugega ponedeljka, kjer hočete.“

Dolinar je bil tako presenečen, da ni vedel, kaj bi odgovoril. Najrajši bi bil rekel, da ni treba; ampak mogoče, da gospod šef celo sam prav želi, da naj gre; in potem bi se zameril... Morda hoče ravno na njem pokazati drugim, da on že ve, kaj je treba, tudi ako ga zdaj ta zdaj oni ne prestando ne nadleguje... Vsekakor pa njemu, Dolinarju, ne more nihče očitati, da je tudi on tak; in ako mu gospod šef celo sam od sebe ponudi, se že spodobi, da sprejme.

Toda ravno, ko je prišel do tega zaključka, se je gospod šef zopet oglasil, prijazno se smehljajoč:

„Ampak, seveda, ne da bi Vam hotel delati silo! Odločite se sami, a že do jutri, da se vem ravnati!“

In odšel je zopet v svojo sobo. Dolinar pa je vtaknil, nevede kdaj, obe roki v žep in je premišljeval... Hm, in zakaj bi ne?... Ravno prevega bo; od plače mu ostane kakor vsak mesec še čistih petdeset kron; če vzame iz previdnosti za vsak slučaj še dvajset kron iz hranilnice, lahko

živi kakor baron; sicer pa niti ni treba, da bi vse zapravil... In nazadnje bi bilo vendar lepo, pogledati po tolikem času zopet enkrat, kako je še kaj zunaj po svetu... Čakaj, — koliko let se že ni premaknil iz te božje pisarne?... Pet let je, kar je sestra umrla, in prej jih je bilo že deset... da, petnajst let... To se že mora reči, da zasluži, če kdo zasluži... Toda kam bi šel?... No, v hribe kam, kajpak! Novo progo bi si obenem ogledal. Najboljše tako: povpraša, do kam je cena ravno dve kroni; dandanes se vozi človek že za manjši denar čez pol sveta. Tam izstopi in pojde potem peš na to ali na ono stran; in nato se lahko zopet nekoliko popelje... To se naredi potem kar samo na sebi, ko je človek enkrat zunaj.“

V tem hipu je v šefovi sobi nekaj zašumelo. Dolinar se je ves stresel; zgrabil je hitro pero in že je pisal dalje. Kaj je bil pozabil, da ne sedi doma? Eh, kakor hitro ima človek druge stvari v glavi, pa ni več pravi za delo!...

Tiho je drselo pero čez papir in delalo odpravek daritne pogodbe med Antonom Sirkom in Jožefom Sirkom. Skozi trdo priprte zaklopnice je silil slepeč žarek julijskega solnca. Pisar na oni strani je vzdihnil iz vse duše in je obrnil polo.

Točno ob šestih je odšel šef, in takoj za njim tudi Dolinar, ko je bil v hitrici pograbil še troje aktov, da bi jih izvršil doma.

„No, ali bo kaj?“ se je nasmehnil šef spodaj na vratih.

„Pojdem, gospod notar, če ste tako prijazni; hvala lepa!“

„Boste le videli, kako bo Vam dobro storilo!“ je menil šef dobrohotno. „Človek se oprime potem dela še z večjim veseljem in z novimi močmi. Zdravi, Dolinar!“

In je pokimal in je odšel. Dolinar pa si ni mogel kaj, da bi ne bil pogledal s plašnim pogledom za njim; zakaj nenaravna, in prej nevarna nego dobra stvar se mu je zazdel naenkrat ta prostovoljno in tako nenadoma mu ponudeni dopust... Ampak če se kaj zgodi, gotovo ne bo po njegovi krivdi... Zvesto in marljivo je delal, odkar je bil v pisarni in ničesar si ne more očitati...

In ko je doma vse še enkrat dobro in natančno pomislil, je spoznal, da je storil šef, kar je storil, iz zgolj naklonjenosti do njega. In kakor rečeno: ravno, da pokaže, kako zna ceniti resnične zasluge. In brez vseh skrbi se je udal zdaj Dolinar svojim načrtom za te prelepe dni, ki ga čakajo. Vprašanje je bilo samo še, ali bi šel že v nedeljo popoldne, ali šele v ponedeljek zjutraj. No, v nedeljo bi itak ne videl več mnogo ali pa celo nič ne, samo prenočišče bi moral plačati eno noč več; tako bo že bolje, da se odpelje šele drugo jutro s prvim vlakom.

Pa kaj se je dogodilo Dolinarju naslednji dan!... Že vse dopoldne so ga motile misli na ta neumni dopust, in treba je bilo skrajnje odločnosti, da jih je preganjal. Okrog poldneva pa pride izkušnjava, hujša od vseh prejšnjih, — Dolinar bi bil namreč vendar le rad vsaj približno izračunal, koliko se prav mora potrošiti v enem celem tednu, — in naenkrat stoji napačna beseda na papirju namesto prave!... Kakor blisk je izginila cela pola v žep... Zakaj gospod šef v takih stvareh sploh ni poznal šale; drugič pa bi si človek za vedno zaigral brezpogojno zaupanje, da se njegove stvari podpiše lahko na slepo vero...

Ta dogodek pa je bil za Dolinarja tak opomin, da se mu do nedelje opoldne, ko je bil končal urad, niti najnedolžnejša misel na dopust še približati ni smela. In da jô pač že v kali uduši, in obenem da se izkaže hvaležnega, je jemal te dni še več aktov domov.

V nedeljo točno opoldne pa je zaprl, z dvema ključema zaprl, ne samo ono pisarno v Sodnijski ulici števil. 13, ampak tudi ono v svoji duši... Niti ena misel, niti ena skrb ne sme več ven! Zapečaćeno, pozabljeno!... Čudna pijanost se ga je polotila... pijanost brezskrbnosti, pijanost brezdelja, pijanost prostosti!... Hrbet se mu je zravnal, in skoraj da se je nekoliko privzdignilo celo desno rame, ki je bilo

zlezlo tekom let že daleč dol proti pasu. In oko je gledalo tja nekam predse, kakor bi se bilo domislilo sila lepih stvari iz nekdanjih dni...

In naenkrat ga je prijelo, da ni mislil nič več niti na stroške prenočevanja in večerje, niti ne, da bi stopil prej še h gospodu Tomcu, ki je natanko poznal vse te kraje, v katere je mislil oditi zdaj on, da bi dodobra pozvedel, kje je bolje in ceneje; ampak kar ven ga je gnalo v svobodo, v prosti, čisti zrak. Komaj da je pokosil, pa je že pograbil svršnik in je hitel na vlak.

Zažvižgalo je, zahrskalo in se je spustilo v dir. Čudovito milo se je storilo Dolinarju, ko je zagledal po tolikih letih zopet te ljube, znane kraje. Tam spodaj, precej globoko pod njim, onstran modre reke, je tekla bela cesta, in po njej se je pomikala kočija. Tako se je vozil on nekoč v mesto, ko je bil dijak... In še dobro je bilo, če se je vozil tako!... In še dobro je bilo, če se je vozil vsaj na okorno se gugajočem vozniškem vozu... Zakaj bil je velik revež, in ako se ga niso usmilili dobri sosedje in mu stisnili v roko tistih par desetec, je bilo treba krevsati peš vso to brezkončno pot... Zdaj pa mu je dal Bog učkati, da sedi človek lepo udobno v svojem kotičku in gleda ven kakor bi bil pri svoji mizi doma in bi gledal skozi svoje okno... In tudi kak grošek ima v žepu; in še toliko pošteno prihranjenega, da bo za vsako silo v boleznih ali na stare dni... Seveda, lahko bi bilo še bolje, a tudi tako je dobro, in za vse naj bo Bog zahvaljen!...

Vlak se je ustavljal, pa so ga zopet pognali. Zavil je že med same hribe, in na desni in na levi so kipela lepozelenata rebra v višave. In zdaj! Odprlo se je, in tam gori čisto na samem stoji njegova rojstna hiša! In takoj za njo domača vasica... Dolinarju je vstalo srce, — kakor bi bilo sedelo in ždelo vse te dolge čase vase sključeno in v tla pripognjeno, je vstalo, — in se je zravnilo in je zahrepenelo v bolestnosladak objem tja gor... In v mili rosi je videlo oko vse to pred seboj...

Saj ni pozabil, saj bi bil prišel včasih, — vsaj v mladih letih je mislil še večkrat na to, — ampak ljudje bi ga bili gledali po strani, ko ni postal tak visok gospod, kakor so menili nekoč... In tako rajši ni bil šel...

In zopet dalje. Še bolj strm je bil svet, in še bližje prelepe rumene njive, vse tako svetle in zamišljeno v vetrčku tja in sem se zibajoče, sredi samih sočnih zelenih trat... Dva volička vlečeta tam plug trdo, težko... Skoraj da se niti

ne premičeta . . . Na slemenu visoko gori stojijo žanjice in mahajo z rutami v pozdrav . . . Tako lepo je vse, da bi človek zavriskal in bi se razjokal . . .

In on, tepec, bi kmalu niti ne bil hotel iti! . . . Pri tisti pusti mizi bi bil zopet prečepel en teden več . . . In kaj bi bil imel od tega? . . . Kako hvaležnost, kako pripoznanje? . . . Petnajst let že sedi tako, neprestano dan za dnevom, dela brez odmora, se ne briga za nič drugega na svetu, samo da bi imel vse misli zbrane za urad, — in ali ima za en vinar višjo plačo nego danes petnajst let? Temu je moral šef pridati danes, onemu jutri, samo on je molčal in garal dalje! . . .

Ampak tu se je Dolinar prestrašil sam svojih misli . . . Kaj ga vrag moti, da začinja zdaj godrnjati, ko mu je bilo prej toliko časa prav? Če so dobili drugi več, so tudi več rabili; in če bi bil rabil on, bi bil tudi zahteval in dobil! Sploh pa ni zdaj čas, da bi človek grdo gledal in sitnaril, ampak da se odpočije in razvedri! . . .

Medtem so bili prižgali že luči, zakaj vlak je švilgal iz predora v predor. Ravno je hotel pogledati Dolinar ven, ko so zdrčali zopet v votlino, ki ji ni hotelo biti konca. Ampak tu se je pričelo zopet svitati, in zdaj se je ustavil vlak na planem.

Dolinar je zaslišal ime kraja, do katerega je bil vzela listek, in je šel hitro ven. Čudovito lep svet je bil razgrnjen pred njim, raven in širok, okrog in okrog pa so stale silne gore do oblakov, da se je zdelo človeku, kakor da je prišel v velikansko cerkev.

Dolinar se je podvival s kolodvora, da bi bil čim prej popolnoma na prostem. Zunaj se je vnovič ustavil in se je ozrl okrog sebe. Tamle, tik pred njim je ležala vas, skoraj vsa skrita za zelenjem, okoli in okoli je bilo polno novih gospodskih hiš in gostiln. Kako imajo nekateri ljudje res vsega, česar si želijo na svetu! . . . Ampak za prvo je začutil Dolinar samo velik apetit, da se je temu zelo začudil, ker mu v mestu še na um ni prišlo, da bi jedel med kosilom in med večerjo. „Izpremembra zraka pač!“ si je mislil, in se ni prav nič ustavil sladki sili, ki ga je tirala proti bližnji prijazni verandi. Celó jako za malo se mu je zazdelo, da je bil utaknil opoldne kos kruha v žep, kakor bi si človek res ne smel privoščiti niti toliko, da bi se najedel, če gre malo po svetu. Vrgel je skrivši ono skorjo v grm ter se je obrnil pogumno proti gostoljubni hiši.

Polno gospode je sedelo tam, vsi v tako elegantnih poletnih oblekah, da se je ozrl Dolinar nekoliko plaho po sebi. Toda nič se mu ni bilo treba sramovati; zakaj na to je gledal vedno, da je bil vsaj lepo snažen in zlikan, če je bila obleka še tako stara in obnošena. Sedel je v kot in si je naročil porcijo narezka. Zala natakarica se mu je prijazno nasmehnila, in Dolinar se je spomnil nehote, da je bil nekdanj čeden fant; no, slednjič najbrže tudi danes še ni napačen . . . In ko mu je prinesla, se je nasmehnil tudi on.

Potem je jedel in je opazoval gospodo. Seveda, sedeti tako udobno odpet, piti pivo, gledati v zrak, pa človeku res ne more biti vroče . . . Bogve, ali ne sedi tudi kak advokat, notar ali kak drug tak gospod med to družbo, puši dobre smotke, pase sploh na vse mogoče načine lenobo, doma mu pa drugi delajo; in ko se vrne, mu izroče cel kup denarja, kakor bi se razumelo samo po sebi, da se mučijo drugi zanj, on pa žanje . . . Da, da, tako bi bil lahko tudi on . . .

Ampak, kaj pomaga, — kakor je, tako je! In rekel si je že enkrat, da ni prišel sitnosti preganjat sem gor! . . .

Plačal je ter se je odpravil na bližnji holmec, odkoder se bo videlo po vsej dolini. Klop iz belega lesa se je bleščala tam gori pod košatim drevesom, in nikogar ni bilo zdaj na njej.

Dolinar je sedel in se je odkril. Hladna sapica je vela s severa, da je šumelo listje nad njim; čez vso daljo je bila razlita mehka solnčna luč. Tako da bi človek lahko ostal štiri, pet, šest tednov, brez vseh misli, brez skrbi! . . . Ampak seveda . . . ako bi imel svojo pisarno, bi pa vedno mislil nazaj in bi ne imel prav nič pravega počitka . . . Ali gre vse v redu, ali ne išče kdo prav njega, ali mu ni ubežal samo vsled njegove odsotnosti kak lep zaslužek? . . . Ne, je pa že bolje en teden resničnega počitka, nego tisto visenje med željo po pokoju na eni in po grabljenju na drugi strani . . . Vrag naj vzame vse skupaj!

Dolinar je zamahnil malomarno po zraku in se je obrnil na drugo stran. Tik pod holmom je stala zopet gostilna z lepim vrtom. Odpravil se je počasi dol, da bi izpil tudi tukaj še eno merico. Gostov ob tej uri še ni bilo, in tako se je spustil z natakarico v pogovor. Povedal je mimogrede, da je notar tu in tu in da si je prišel ogledat, ali je kraj primeren za letovišče; in ko mu je začelo dekle priporočati, da bi se nastanil pri njih, je skomizgnil, da si bo premislil morda res tako. In ker se je vedla spoštljivo z njim, ji je potisnil celih deset novčičev povrh. In nato

je počasi vstal, je vrgel leno svršnik čez rame in je odšel visoko zravnan.

Približal se je bil že čas večerje, in Dolinar se je odločil, da stopi na vrt glavnega hotela. Malo dražje sicer bo, a zato stanu primerno; zakaj Dolinar se je bil že popolnoma vmislil, da je notar.

Tudi tu je bilo polno gospode, očitvidno še bolj imenitne gospode, a Dolinar se ni čutil prav nič plahega. Pozna ga izmed teh tujcev itak nihče ne, kajti toliko je bil prej pokukal skozi vrata, da se je prepričal.

Sedel je na očiten prostor, položil je klobuk zraven sebe in je premeril družbo prej prezirljivo nego kaj drugega.

Naenkrat se je zdrznil . . . Sem od mize v kotu je bulil po turistovsko napravljen gospod z dolgo rjavo brado in svetlimi naočniki neprestano vanj; in bilo je, kakor da se hoče vsak hip dvigniti in priti bliže. Dolinar je švignil še enkrat z očmi tja in je pomislil; ampak prav gotovo, da on tega človeka ni še nikdar videl; in brezdvomno ga oni zamenjuje, ako nima kakega drugega vzroka, da zija sem.

In res ga je neznanec nehal gledati; a zato je moral povedati svojemu omizju nekaj o njem, ker so se ozrli potem drug za drugim diskretno sem: najprej lepa, še mlada gospa, morda žena, potem zlatolasa kratkokrilka, morda hčerka; in slednjič še zagorel paglavec kakih dvanajstih let, najbrže sinček. Dolinarja je to škiljenje vendar malo nadlegovalo, in najrajši bi bil zopet odšel, da mu niso v tem hipu prinesli večerje; no, zdaj so tudi oni tam nehali gledati sem, in tako je s slastjo použil.

Premišljeval je ravno, da bi si šel v kako manjšo gostilno poiskat prenočišča, ter se odpejtal jutri zjutraj že s prvim vlakom zopet malo dalje, ko je zagledal, kako se je gospod z rjavo brado naenkrat dvignil ter se napravil naravnost proti njemu. In zdaj je stal že tik pred njim in se je nasmehnil.

„Pa kaj ti nisi Dolinar, tista duša draga iz nekdanjih časov?“ je rekel neznanec in je iztegnil roko.

„Da, sem . . . sem že Dolinar . . . ampak . . .“ je zajecjal Dolinar.

„Ampak kdo sem jaz, tega ne veš, kaj ne?“ se je zasmel oni. „Vidiš, jaz sem pa Katnik, doktor Katnik, — anti se me tudi ti še spominjaš?“

In prisrčno je stisnil zbezanemu Dolinarju roko ter je sedel poleg njega.

„O, in zdaj se pa kaj pomeniva, kako je enemu in drugemu!“ je pričel Katnik potem, in je pomignil natararju, naj mu prinese merico piva tu sem. „Da, saj res, vraga, kje si pa ti notar? Mislil sem v resnici nekajkrat nate, kam da si se zaril, ko se ne čuje ničesar več o tebi; tvoje imenovanje sem pa čisto prezrl; zakaj, da nisi še umrl, sem bil gotov. Marsikdo izmed naše razmeroma še vedno maloštevilne inteligence pač lahko natihoma živi, umreti pa ne more tako natihoma. Kje prodajaš torej svojo notarsko učnost?“

„Nisem notar“, je odgovoril Dolinar tiho in čezinčez zardel.

„Kaj? Pa nisi prestopil nazadnje k advokaturi? Ali celo k sodniji? Glej ga, glej ga . . .“

Dolinarju so se uprle oči strmo v mizo, in neizrečeno mu je bilo mučno . . . Ali naenkrat ga je zgrabila trda trma, s kako pravico ga ta človek izprašuje kakor kakega obdolženca, in z mrzlim glasom je odgovoril:

„Notarski pisar sem postal, pa je!“

Katnik je ostrmel in ni mogel umeti.

„Pa saj imaš vendar vse tri izpite! In še dva rigorozna, če se ne motim? . . . Da, seveda jih imaš, saj sva jih skupaj delala! Kaj, vraga, pa govoriš potem? . . .“

„Golo, čisto resnico, cenjeni prijatelj, ako mi rebus sic stantibus še vedno dovoliš ta izraz. Osem let sem nosil naslov notarskega kandidata, potem sem nekega lepega dne nehal kandidirati in sem postal to, kar sem v resnici.“

„Ampak zakaj, — če ne zameriš? . . . Kaj je bilo tako mnogo drugih pred teboj? Ne, to tudi ni mogoče, ko poznam tri ali štiri kolege pri vas, ki so veliko mlajši od naju . . .“

„Nič ne išči takih nadnaravnih vzrokov in tudi disciplinarnih kazni in sličnih čeri ne; ampak misli si popolnoma navadno človeka, kateremu se kratkomalo ni dalo potegovati za te neumnosti . . .“

„Neumnosti, prijatelj?“ je zategnil oni in obraz se mu je nekoliko stemnil. Toda naenkrat so se mu zabliskale oči in sklonil se je čisto blizu k Dolinarju.

„Morda pa notarskega izpita nisi napravil?“ je vprašal zlobno, prežeče.

Dolinar se je zganil . . . In zopet je povesel oči; in zopet mu je šinila vroča kri v glavo.

„Aha, tako je torej! Saj se mi je takoj zadelo!“ se je nasmehnil Katnik s trdim izrazom okrog ust. „Ne morete napraviti, kar napravi vsak vztrajen tepec, dasi imate še preveč intelekta, in potem postanete anarhisti, ko vidite, da odločujejo

I. V. MRKVIČKA: BOLGARSKA ŽENA.

na svetu izpričevala in ne znanje in razum. V prvem hipu sem te imel že za originalnega človeka; zdaj, ko si mi to povedal, stojiš popolnoma drugačen pred menoj, — oprost! . . . Ampak ne, da bi te ne razumel! Mišlim si prav lahko, kako je prišlo: prva leta si odlašal samo zato, ker se še ni mudilo. Mogoče celo, da si prišel kakemu izkoriščevalcu v roke, kateri te je pošteno pripregel, tako da na kaj drugega niti misliti nisi mogel, nego na njegovo pisarno, če slučajno nisi bil človek posebno trdne volje. In to ti menda nisi bil nikdar. Tako si potem polagoma otopel in se nisi brigal za nič več. No, recimo na primer kar to: ali veš, kje in kaj sem jaz? . . .“

Dolinar ga je pogledal. „Notar boš pač kje . . .“

Katnik se je samo nasmehnil. Niti razžaljen ni bil. „Notar že. Ampak drugače . . .? No, saj pravim, da si otopel za vse na svetu . . . Kdo pa je pravzaprav tvoj šef?“

Dolinar je imenoval ime.

Katnik se je zopet nasmehnil. „Poznam!“ je rekel počasi. „In koliko ti plačuje, ako nisem preradoveden?“

Dolinar je povedal.

„To je nesramno!“ je vzkliknil Katnik srdito. „Saj sem rekel, da se daješ izkoriščati! In koliko ur delaš na dan?“

„Osem. Včasih tudi več. Kakor je pač treba.“

„In delaš seveda dobro in kakor črna živina?“

„Dobro in kakor črna živina!“

„In si zvest in vdan kakor pes?“

„Zvest in vdan kakor pes!“

„In trepetaj noč in dan, da bi te ne pognal? Vsako jutro, ko greš v urad, trepetaj, ali nisi zapisal prejšnji dan kakega i za u in ali te ne sprejmejo zato s trdimi besedami? Dan za dnevom tako, prijatelj, kaj ne?“

„Tako je, prijatelj!“

Moža sta se gledala za hip iz oči v oči. Potem je rekel Katnik težko in počasi:

„Poznam tvoj tip, in zato sem ti lahko jaz sam povedal, kako živiš. Ampak ti se mi slučajno smiliš, Ivan, — saj si menda Ivan? — vidiš, da imam dober spomin; in ker se mi smiliš, bi te rad rešil. Kaj, vraga, ali boš res vse življenje živetaril tako? Po štirideset let približno imava, kaj ne? Pomisli, da lahko živiš še enkrat toliko! In pri nas, ki smo majhen narod, je škoda sploh vsakega inteligentnega človeka, kateri se nam izgubi. Kaj pa šele takega, v katerem je nalo-

ženega toliko mrtvega kapitala! Konča univerzo, je vreden nekaj tisočakov in potem gre in zgrije! Veš kaj, — preseli se k meni! Plačam ti takoj četrtno več! Popoldne imaš prosto, kadar hočeš, da se pripraviš za izpit. Kaj pa bo tisto človeku, ki ima že celo večnost prakse! Potem te že vtaknemo čim preje kam, — jaz sem sam član zbornice. Če boš hotel, ostaneš pa pri meni, jaz bom itak rabil substituta, ker imam še neke prav posebne načrte za bodočnost . . . Sprejmeš?“

Dolinar se je prijel z obema rokama za glavo in se je zagledal strmo v mizo. Naenkrat pa je vstal. In ne da je pogledal onemu v oči, je rekel hitro in s čudno izsušenim glasom:

„Pusti mi še do jutri premisleka! Saj ostaneš itak še tu? Prav torej. Jutri pridem in ti povem . . .“

Obrnil se je hitro, da bi šel ven, a tu se je spomnil, da mora še plačati.

„Pusti, plačam že jaz!“ je rekel Katnik,

„Nič, plačam lahko sam!“ je odgovoril Dolinar skoraj odurno; a potem se je premislil in je prikimal.

„Pa plačaj ti, saj imaš več denarja!“ se je nasmehnil in je skoraj stekel ven.

In je tekel vedno naprej po ozki stezi, na polje vodeči. Košček meseca je bleščal na nebu, zvezd pa je bilo vse polno, da se je dobro ločila pot. Cerkevna ura je bila tam nekje za brdom počasi in resnobno, in na nasprotni strani je zavriskal vasujoči fant.

Dolinar se je naenkrat ustavil. Spomnil se je klopice tam gori na griču in širokega drevesa nad njo. Pogledal je okrog sebe in je hitro našel. Lepo mora biti zdaj tam gori, in človek bi v miru premislil.

Kmalu je bil na vrhu in je sedel. Veje so šumele, šumele, in njega je prijelo s čudovito močjo . . . Koliko let že ni sedel sam pod šumečim, samotnim drevesom, v tihi voljni noči! . . . Koliko let se že ni bil spomnil več narave in njenih čarov, ko jo je nekoč vendar tako ljubil! . . . Moj Bog, kdaj že se mu je bila ustavila duša, kakor se ustavi ura v dolgočasni prazni sobi, ko ni nikogar, da bi se je spomnil in jo zopet pognal! . . . In sedaj stoji naenkrat usoda pred njim, ima že iztegnjeno roko in ga samo še gleda, ali naj se dotakne nihala ali ne . . . Srce mu je bila neznana moč že zganila . . . Kakor mala žepna urica, ki bi se bila prebudila iz dolgega sna, tiktaka vedno močneje v njem od tistega hipa dalje, ko je bil zavil prej popoldne vlak ven na prosta polja . . . In zdaj bi bilo treba samo hiteti, da bi oživel v njegovih prsih vse, kar je

živelo nekoč v njih; in da bi se vrnilo vanje vse, kar se je bilo izselilo v teh dolgih pustih letih iz njih... In zopet bi zašumela zunaj pred okni drevesa, in ptički bi se oglasili v njih vejah, in mehak vetrček bi mu prinesel stotero sladkih vonjav... Pomlad je zunaj tvojih vrat in trka... „Odpri!“ ti kliče še zadnjikrat...

Dolar se je ves stresel in je poslušal ven v noč... Lepo življenje bi bilo to, v prijateljevi pisarni... Človek bi hodil zopet po sobi, bi govoril sam z ljudmi in bi nekaj veljal, in bi ne čakal samo v kotu, kdaj in kdo kaj naroči. Z veseljem bi delal in bi pokazal, da nekaj ve in zna. Tisti izpit bi napravil kar tako mimogrede, in bi bil potem, kakor pravi Katnik, takorekoč že sam šef...

Toda tu se mu je srce naenkrat zopet prestrašilo, vse to veselo, pogumno utripanje je obstalo, in bilo je, kakor da se hoče pogrezniti vse zopet v tisto strašno omrtvelost, v tisto dolgo črno noč nazaj...

„Kaj bi si lagal? Jaz tistega izpita ne bom nikdar več napravil!“ je zamrmral. „O, če bi bil kakor drugi, da bi samo malo pobrskal in potem šel in se zanašal še na svojo starost, pa bi gotovo šlo... Ampak jaz sem tak, da bi ne mogel prej, dokler bi natanko ne predelal vseh kupov težkih knjig; in to bi ne hotelo več v mojo staro, ubito glavo... In potem bi obupal in bi pustil, kakor sem že tolikokrat pustil... A Katnik bi stal neprestano za menoj; in bi mi ne dal več miru; in bi mi pridigal in očital... In jaz bi se čutil, kakor da mu kradem; in bi si želel noč in dan nazaj, kjer me pustijo, kakor sem...“

In slednjič... kaj bi imel človek od vseh teh imenitnosti?... Ženil se tako več ne bom

in bi bil norec, ako bi se... Sam zase pa imam tudi tako dovolj, in čemu sploh vsega tega, ko človek ne čuti potrebe?... Kaj mene briga narod, človeštvo, in vse te Katnikove fraze! Jaz sem ničla, in na meni ne izgubi nihče ničesar! In ravno, ker sem ničla, in ker si tudi čisto nič ne domišljuje, da sem kaj več, imam pravico do deleža vseh ničel: da me pustijo ljudje pri miru, kakor puščam jaz nje!“

Jezno je vstal in se je napravil proti kolo-dvoru. Dozdevalo se mu je, da gre še to noč vlak dol proti domu. Kaj bi se človek razburjal, ko ni vredno!...

Točno ob osmi uri drugo jutro je prišel Dolinar v urad in je potrkal na šefova vrata, da bi naznanil svojo vrnitev.

„Kaj Vam ni ugajalo, Dolinar?“ je vprašal počasi šef.

„Ni več zame, gospod notar!“

In samo še pogledal ga je oni z dolgim, umečim pogledom; in komaj viden, skoraj bolesten, usmiljen nasmeh mu je zatrepetal okrog trdo stisnjenih ustnic. In potem je rekel še bolj počasi in resnobno:

„Že vidim, dragi Dolinar, da ostaneva mi-dva skupaj do konca... In ker človek ne ve, kaj se lahko zgodi enemu ali drugemu, bom deval od prvega prihodnjega vsak mesec petak za Vas na knjižico. To bi bilo seveda še posebno za slučaj, da bi odletel jaz pred Vami: ker drugače, bodite uverjeni, da bi Vas ne zapustil!“

In Dolinar se je globoko priklonil, da bi skril svojo ganjenost; in urno je odšel.

NEKOČ...

Tedaj prošlo je vse med nama?
Pogašen je ljubezni žar?
Od mene daleč bivaš sama,
potrta vsa od sto prevar...

A jaz v zakotni vasi žijem,
pri oknu gledam v zimski dan,
iz vrča rujno vince pijem,
da si zvedrim obraz mračan...

Podoba tvoja s sobne stene
ljubó zre name ko nekđaj,
ko verno si ljubila mene
in evel je zunaj lepi maj...

A prišla zima je viharna,
osùl se je cveticam cvet,
ljubezen vgasnila je žarna,
v srcé se vsilil mráz je, led...

Nekoč spet vzniknejo cvetovi,
pomlad jih gorka oživi;
Bog ve, li tudi nama k novi
ljubezni srce oživi?...

Janko Leban.

O BLAZNICAH IN BLAZNIKIH.

IV.

Zdravniki naj tudi ne pozabijo, da je parere važna listina, ne le za sprejem bolnikov v blaznico, temveč tudi za sodno-zdravniško komisijo, ki preiskuje in določa o vsakem sprejemu ter bolnike izpoznavava v zdrave oz. ozdravele, v opazovanja potrebne, o katerih izreče šele v poznejšem terminu svoj ukrep, in v bolne. Ta listina je zlasti v juridičnem oziru velikega pomena, ker odloča, ali je treba, da se bolniku postavi varuh (kurator) za oskrbovanje poslov in premoženja. Treba je, da ima v rokah svedočbo, ki jasno opisuje stanje bolnikovo pred sprejemom v zavod, kakor ji bolezenski popis podaje stanje za časa oskrbovanja v zavodu.

Sprejem v bolnico je za bolnika torej pomemben in usodepoln tudi v socialnem oziru ter se mora pri tem zaprečiti vsaka lahkomišljenost. —

Kakor pri sprejemu, tako je tudi pri izpustitvi bolnikov treba ravnati se po zakonitih predpisih. V narodu je utrjeno mnenje, da je izpust zavisen samo od dobre volje zdravnikove. Zato ljudje dostikrat nadlegujejo zdravnika z zahtevami, katerim ugoditi ne more in ne sme.

Samo ob sebi je umevno, da se bolniki izpuste iz blaznice, ko ozdravijo. Izpuste se tudi, ako se izboljšajo v toliko, da jih je mogoče izročiti v domačo oskrbo. V tem slučaju jih mora seveda prevzeti kak sorodnik. — Ako pa vidi zdravnik, da je za bolnika škodljivo ali celo nevarno, odpuštili ga, a sorodniki vkljub temu zahtevajo, naj se jim bolnik izroči, tedaj se more to zgoditi le proti reverzu, kakor to določa § 31. A baš tu je največ težav. Bolnika hočejo imeti doma, ker jim je odveč nadalje plačevati zanj ali ker ga hočejo uporabljati pri delu, dasi za delo še ni sposoben, — odgovornosti pa vendar nočejo prevzeti zanj. O zavezi, da ga imajo čuvati in nadzorovati, niti slišati nočejo. Zdravnik naj proti svoji vesti in proti svojemu prepričanju ustreže, — saj, ako se primeri nesreča, katero je napréj napovedal, tedaj se mu lahko naprti vsa odgovornost, tedaj se lahko zabavlja in hujska proti njemu zasebno in očitno.

Ako prošnje in grožnje ne dosežejo namena, tedaj si včasih izposlujejo kak ukaz županstva, češ, zdaj pa pojde. A vendar ne gre,

dokler se končno ne udajo in ne izpolnijo zakonitih določb.

Kakor se premnogokrat zahteva prezgodnja izpustitev bolnika, tako se v drugih slučajih, posebno takih, ko se je zvalila vsa oskrb na troške dežele, nikakor ne more privedi sorodnikov do tega, da bi prevzeli na dom bolnika, ki ni več neizogibno potreben oskrbi v zavodu. Tedaj se sorodniki ne zmenijo za noben opomin. Take nemarueže opozarjam na § 20. Še bolj nego posamezniki se branijo občine prevzeti izboljšane bolnike, ki so jim — kar rad priznavam — težko breme. Vendar smo večkrat primorani odpuščati jih, vsaj začasno.

V.

Kakor sem že omenil, je mnogokrat potreba, da se odda bolnik v zavod, ker ga ni možno imeti doma, bodisi da je preveč razburjen in razgrajajoč, bodisi da se ne more zadostno čuvati nanj ter ga primerno nadzorovati in oskrbovati. A v mnogo številnejših slučajih je potreba iz ozirov na bolnika samega in ne iz ozirov na njegovo okolico, da se izroči oskrbi blaznice. Za bolnika je glavni pogoj mir, odstranitev vseh onih vzrokov, ki slabo ali vzburljivo vplivajo nanj. Osvoboditi je treba bolnika vsaj začasno skrbi in naporov vsakdanjega življenja, katerim itak ni več kos. Bolniku treba nadzorovanja in lečenja, v kolikor je to njegovi boleznini potrebno in primerno. Vse se ne more drugod vršiti tako prikladno in uspešno, kakor v blaznici. Seveda občinstvo vobče ne zna prav ceniti teh dobrih pogojev v zavodu, ker le prerado pozablja, da so duševne bolezni zvečinoma dolgotrajne in da se nekatere izmed njih ne dajo povsem, nekatere pa sploh ne ozdraviti. Za te slučaje pa je prava dobrotla bolnikom oskrb v zavodu, ki se dostikrat razteza na leta in leta.

Omenim naj pri tej priliki še nekoliko o strežnikih po blaznicah. Služba v blaznici je naporna in odgovorna; v vsakem oziru je težavnejša kakor služba po drugih bolnicah. Zato je treba res ljubezni do trpečega človeštva in požrtvovalnosti, a tudi posebne izvežbanosti, da se opravlja vestno in natančno. To so uvideli tudi povesod in izkušali pridobiti si stalno strežniško osobje, ki je mnogo izvežbanejše in zanesljivejše od menjajočega se strežništva.

Skoraj po vseh deželah so strežniki vslužbljenci dežele ter jim je zajamčena v gotovih rokih zvišujoča se plača in oskrba za starost. Upam, da se v kratkem tudi pri nas uresniči, kar se je že prej večkrat poudarjalo in za kar sem si prizadeval vedno, da se namreč po istem principu uredi strežniško vprašanje za uslužbence na naših moških oddelkih. Na ženskih oddelkih imajo strežbo bolnikov milosrdnice (usmiljene sestre), v tem oziru najboljše in povsod priznane in cenjene moči. Ker pa je vsa režija na Studencu v zakupu reda usmiljenk, niso doslej na moških oddelkih od reda sprejeti strežaji tako plačani, da bi si to službo iskali kot poklic za življenje. Smatrajo jo torej kot prehod do česa boljšega, od danes do jutri. Kar je vestnih in pridnih strežnikov, prevzamejo se gotovo svoje-

časno v službo kranjske dežele, ter se jim tako izboljša gmotno stanje.

Strežništvo je treba seveda vežbati za naporeno službo ter ga strogo nadzorovati. Vobče se mu ne more odrekati dobre volje in prizadevanja, da bi zadostilo svoji nalogi — kak nemarnež ali nezadovoljnež je pač povsod. Uverjen sem, da se z izboljšanjem materialnega stanja povzdigne tudi naše strežništvo na ono stopinjo popolnosti, da bo v vsakem oziru zadovoljevalo tudi strogim zahtevam.

Ker strežniki ne morejo in ne smejo ugoditi vsaki bolnikovi želji, jih ti včasih tožijo obiskovalcem kot neuljudne in nevslužne. V tem oziru je treba vedno dobro preudariti, kaj je na stvari, in obiskovalci lahko olajšajo strežnikovo službo, ako bolniku mirno in prijazno razložijo stvar.

(Konec prih.)

IVAN IVANOV:

V URAH HREPENENJA IN ŽALOSTI.

1.

Odkod je pač, kedaj se je rodilo
to hrepenenje, ki ga je vsa duša polna,
ki blažena je v njem, od njega bolna,
ki peče jo in rajsko je hladilo?!

Komu poznano je, odkod izvira?
Je li iz kaosa, iz večnega nemira,
odkoder na ukaz neoporečni
vsemir je vstal, ta svet nesrečno — srečni?!

Mordà je bilo isti dan spočeto,
ko plan nebesno, nad zemljó razpeto,
Vladar vesoljstva prvokrat razpel je.

Saj divne kot nebesa te so želje,
brezkončne, kot brezkraina nebna plan je,
zdaj solnčne, zdaj oblačne te so sanje.

2.

Po domu in po tebi hrepenim,
da spet enkrat ti sežem v drago rôko,
da v svoji jo prav dolgo pridržim,
da ti v oko pogledam prav globoko.

Da ti s pogledom prav na dno prodrem,
da tam počiva mi oko ljubeče,
kjer demant najčistejši še leskeče,
najlepša duša se zrcali v njem.

Tako sem se zagledal v demant ta
kot se samotni potnik v tihí noči
zagleda v zvezde kras lesketajoči.

Ne gre iz misli mi ne iz srcá,
in vidim ga sijati in žareti
i daleč proč od tebe v tujem sveti.

3.

Oči mi gledajo, strme v daljave,
in iščejo nemirne vsepovsod!
Uprte čakajoče so na pot,
na belo pot, ki vodi čez planjave.

In misel čudna neče mi iz glave:
„Mordà prikaže vendar se odkod!
Kjer z zemljo stika se nebesni svod,
mordà je tam, pošilja mi pozdrave!

Mordà naenkrat vstane pred menoj,
do mene pohiti, razpne roke,
in jaz na njeno pohitim srce!“

Ah, misel moja, ti moj nepokój,
ti domišljije žive bedna hči,
oči zatisni željne in umri!

4.

Prišla pomlad je s svetlimi nočmi,
prišle noči so z jasnimi očmi,
in zroč in koprneč v noči pokoj
ti peval pesmi trubadur je tvoj.

Zaprle zvezde jasne so oči,
ven v slepo noč tvoj trubadur strmi,
temin pošastnih strah ga je nocoj,
in moli: „Bog bedi naj nad teboj!“

Naj ne zaprè se božje ti oko,
naj gleda nate, čuva te zvestó,
naj vodi v teh teminah ti nogó!“

Ah, radi tebe se temin bojim,
za tvojo čisto dušo ves drhtim,
misleč na tebe v pozno noč bedim.

V. BEČIĆ:
STAN.

MILAN PUGELJ:

ŠKRAT.

(Dalje.)

Nič!" odvrča odločno Pogačar, izprazne kozarec vina, založi kos slanine in poudari še enkrat: „nič! Kako bo kaj, kako, če je baba motovilo!? Bila motovilo, je motovilo, bo motovilo — pa smo gotovi! Bilo je, kar je bilo! Najprej sin, mlad, lep, čvrst sin — zadušila gaje; za njim hčerka, brhka igračica; izpridila jo je in konec; nazadnje mrtvo dete — Taka je! Zdaj smo pri kraju; in če bi tudi ne bili, bi bilo enako: nič in vse zastonj! Deset otrok ali nobenega, vseeno! Kdo bo pa redil, kdo bo vzgajal, bi vprašal!? Spretnih žeskih rok je treba, bi odgovoril vsak, kdor ima kaj razuma! In ženskega srca — kakor se pravi. Redkev pa ni srce in motovilo ni ženska! Res je, pa je treba potrpeti, ker so naši grehi veliki! Veliki naši grehi in težka božja kazen!" —

Pogačar pije in je, Pokljukar preneha bobnati s prsti po mizi, nagne se k njemu, dvigne roko in jo položi na njegovo ramo.

„Nehaj" — izpregovori počasi in nekako hripavo — „nehaj! Vsak človek ima svoje križe, pa jih imaš še ti. Sam si jih nakopal, pa jih še sam nosi!" —

„Vem tisto, vem!" — se nenadoma vznemirja Pogačar. „O — poznam ljudi! O ljubezni do bližnjega govorijo, pa se menijo zanj toliko, kakor za potepenega psa! Da imam jaz vsega dosti, ti pogini! Lezi za plot in pogini kakor otrovana mačka! Kaj me briga!" —

„Počakaj" — se oglašča glasneje Pokljukar — „le ti počakaj! H komur prideš zaradi svoje

babe, s tistim govori o babi. Kamor prideš iz drugih vzrokov, tam jo pa pusti! To le preudari!" —

„Je že res!" — si nekako oddihne Pogačar. „Pa je tudi tako na zemlji, da govori človek najrajši o tistem, kar mu je najbližje!" —

Za hip je tiho. Oče toči, Pogačar je in pije, Pokljukar položi roko na mizo in enakomerno bobna: brrrm, brrrm, brrrm, bm, bm!

Mati sedi pri peči, roke ima prekrižane nad pasom, z očmi potuje od Pogačarja do Pokljukarja in od očeta do Pavlinke, ki sedi na klopi ob steni, gleda proti oknu, se enakomerno ziblje z leve na desno in kroži po tleh z drobnimi in okroglimi stopali.

„Oče Šalamon in mati Šalamonka" — se oglasi nenadoma z izpremenjenim in skoraj svečanim glasom ključar Pogačar, nož odloži, s plosko roko udari po mizi in se poravna na stolu — „oče Šalamon — Bog vam dal zdravja in sreče in satan naj bi si osmodil rep nad dimnikom vaše hiše! — lepo hčerko ste priredili! Kakor jagoda je v lica, zori kakor zlatoklasa pšenica, kadar da Bog solnca in dežja! Menda ne bi postavil napak svojih besed, če bi tako dejal, da je dozorela za svatbo!" —

„Ho, ho, ho!" — se zasmee oče, ustavi se sredi sobe in pogleda na ženo, ki zmajuje z glavo in se brani. Tudi sam prične kimati na desno in levo in ponovi za gospodinjo: „Kam se pa mudi? Nič se še ne mudi!" —

„Res je!" — zahriplje Pokljukar in preneha bobnati. „Ampak tisto je, da se dekletakrat

lahko ženi, kadar ima ženina! Kadar ga ni, vsa dobra volja nič ne pomaga!" —

„Kdo pa bi bil? — vpraša od peči gospodinja in se prijazno smehlja.

„Pameten mož“ — odgovarja Pogačar. „Premožen, bogaboječ, svet — — komaj bi si kdo mislil! Ampak taka je! Volja je volja, meso pa meso! Pride nad te poželenje, pa si lahko v devet ver zapisan in veš za devetkrat deset božjih zapovedi, pa ti vse skupaj toliko pomaga in zaleže, kakor bi pretepel tatinskega cigana: kral bo kakor slej, ti boš pa grešil, kakor hitro boš mogel!“ —

„Andrej Hudoklin je“ — pove hripavi Pokljukar — „bogataš iz Hinj, uro hoda od tukaj. Videl jo je, pa je prišel do naju in dejal, da bi povprašala! Pa sva storila!“ —

Oče se nasmeje in tudi mati se razveseli. Pavlinka suče hitreje stopali nad tlomi, vidno se vznemirja, rdi v lica in gleda skozi okno.

„Štirideset let ima, svet mož je, čudno pripovedujejo o njem. Da je v zvezi z božjo močjo tako gotovo, kakor konjederka Kljunačka s satanom, ki mi je natovoril motovilo mesto ženske! Njegova molitev zdravi zlo kakor pelin pljuča! Nekoč ti trešči v kmeta Kolomaja, brez življenja leži pod kapom, vse joka okrog njega, pa pride Hudoklin, moli nad njim, križa ga, diha vanj in Kolomaj se zgane. Pogleda, vzpne se, malo je omamljen, pa do večera je dober. Drugič pridejo tatovi, da bi okradli kaščo. Pa ti skoči škrat iz teme, napodi jih, tako prestraši, da so vsi še tisto uro osiveli! Tako je!“ —

Pokljukar se poravnava na stolu, očeta gleda in mater in pritrjuje: „Res je! To si prav povedal, Pogačar!“ — In Pogačar nadaljuje:

„Štirideset let — svet mož — kdo bi si mislil! V dekleta se zagleda! Rekel sem: devet ver in devetdeset zapovedi: vse zastonj! Pride nadte, hočeš, nočeš: moraš! Pa smo pri kraju!“ —

Mati pri peči vstane, gre proti Pavlinki in se ustavi.

„Ali si čula?“ — jo vpraša.

Pavlinka gleda skozi okno in prikima. Na dlaneh sedi, guga se naprej in nazaj, izpregovori suhoparno kakor bi govorila o zadevi, ki se je ne tiče.

„Veste“ — pravi nenavadno resno — „omožila se bom sama! Sama bom izbrala po svoji volji moža, ker ne bo živel z njim ne oče Pokljukar, ne Pogačar, ne oče, ne vi, ampak jaz sama!“ —

Oče se zasmije na ves glas, z rokami ploska ob kolena in pipa mu pade iz ust.

„Glej jo, modrijanke!“ — govori — „Glej jo!“ —

Tudi Pokljukar se hripavo smeje, a Pogačar pije in izpregovori veselo mahaje z rokami:

„Veš“ — reče — „nič ni tisto, kar praviš, čisto nič! Tudi jaz sem bil nekoč mlad, drugače bi ne bil star, pa bi ne vedel! Ženska je ženska, mož je pa mož! Vsak je tako ustvarjen, da se ženski dobro prisposodi! Samo da ni motovilo in brez denarja! Zaradi par let pa ne boš ničesar pogrešila ne ti, ne on! Vsakdo se stara, pa se boš tudi ti! Dobra je ta!“ —

„Mlada je še“ — pripoveduje mati in se zadovoljno smehlja — „mlada in otročja! Bova že z očetom to stvar uredila!“ —

Pavlinka se mahoma ujezi, vstane, odpre vrata, jih zaloputne za seboj, beži v svojo čumnatost, vrže se po postelji, joče in tolče s stisnjenimi pestmi po blazini.

„Nikoli“ — govori pridušeno — „nikoli! Nikoli, nikoli! Nikoli, nikoli!“ —

Nič ne misli, jezi se, solze ji teko po zardelih licih, stisnjene pesti tolčejo same od sebe po blazini.

„Niko-o-o-li!“ — In nadaljuje hitro: „Nikoli, nikoli, nikoli!“ —

II.

Dva dneva sta pretekla v čudnih razgovorih. Oče in mati sta gonila svojo in priganjala Pavlinko, naj se naglo izpametuje in privoli v svatbo, Pavlinka je hodila objokana po hiši in po vrtu, cepetala trdovratno z vso jezo in odločnostjo, da se ne uda nikoli. Oče jo je pričel strašiti:

„Svet mož“ — je rekel — „vsakdo ve! Pa bi ti urekel, ker je v zvezi s takimi močmi, ki jih mi ne poznamo. Ne šali se!“ —

Mati je pritrjevala in dostavljala svoje:

„Dober človek, denar ima, lepo ti bo pri njem. Kjer so novci, ni pomanjkanja in kjer ni pomanjkanja, je sreča! Primi jo, ko se ti ponuja!“ —

In Pavlinka je ponavljala svojo:

„Kdo pa bo njegova žena, ali vi, ali jaz? Kdo pa ve, s kom bi jaz lahko živela? Sram vas bodi, ker me hočete prodati starcu!“ —

„Kakšen starec!“ — se je zadiral oče. — „Čakaj, da ga vidiš!“ —

In tretji dan popoldne ga je videla. V črni obleki je prišel, črno ruto ima zavezano za vratom, svetli ploščati čevlji se bliskajo izpod zarobljenih hlač, širokokrajni žametast klobuk ima na glavi, roke ima mesnate, bele kakor stena in mokre, obraz gladko obrit kakor župnik, zalit in

okrogel, bled in vlažen, oči sive, kadar izpregovori, se pokažejo škrbaste čeljusti, v život je junačen in dobro rejen, povsod se mu pozna, da živi dobro in nič ne dela.

Pavlinka ga gleda v sobi in zdi se ji, da ni na svetu zoprnejšega človeka od njega. Po obrazu je tak, kakor bi ga oblezli polži, gleda kakor krmežljava mačka, usta ima široka na vsako stran do ušes, prste na rokah ima dolge kakor gliste — če bi se je z njimi dotaknil, skoči skozi strop iz sobe.

Mati in oče jo posadita tik njega, sama sedeta nasproti za mizo, Pavlinka izpodvije in stisne krilo podse, da se ga ne bi kje doteknila, previdno se odmekne in pazi, da se ne bi zadel dela njegova roka ob njeno.

Vso domačijo so že ogledali, ženin Hudoklin je že povedal desetkrat eno in isto, pa še vendar ponavlja.

„Lepo je pri vas“ — pravi z mirnim in prijaznim glasom — „pa tudi pri meni je čedno. Dovolj prostora, vse dobro urejeno, zato sem si umislil, da je treba gospodinje!“ —

Pavlinki se zdi, da še ni čula neslaneje govoriti. Barve jo izpreletavajo, zdaj je rdeča, zdaj blede, bele zobe kaže izpod zgornje ustnice in grize z njimi enakomerno nervozno v spodnjo.

„Naša bo še mlada“ — govori mati — „pa se bo privadila. Prava pamet pride z leti!“ —

Pavlinka topotne trikrat z ного ob tla in ženin pogleda pod mizo.

„Zakaj?“ — vpraša nedolžno in nevedno.

„Zastonj!“ — odgovori Pavlinka in hladnokrvno prezre karajoči očetov pogled.

„Glejte, glejte, kako je zbadljiva!“ — se hoče Hudoklin prijazno pošaliti, svoje bele in podolgovate roke sklene na mizi in prične govoriti v nekakšnem pridigarskem tonu: „Sveti nauki nas učijo, da mora biti žena možu pokorna, da ne sme nasprotovati njegovim besedam, ampak mu mora kazati vse življenje udanost in ljubezen. Naša sveta katoliška cerkev je tako ukrenila, da mora biti mož ženi opora, ona trta, on drog, okoli katerega se ovija in raste, ona njegova udana ocyca, on njen pastir, ki skrbi zanjo in jo varuje pred dušnimi in telesnimi sovražniki!“ —

Oče in mati sta poslušala, pomenljivo sta se pogledala in kmalu nato je odšla najprej mati in zanjo se je domislil oče, da je pozabil v veži pipo, ki mu je molela iz desnega žepa: odšel je.

Pavlinka se je odmaknila, roke je sklenila v naročju in strmela naravnost predse.

„Zdaj sva sama!“ — je nekako vzdihnil debelušni in zaljubljeni ženin.

„Sama!“ — je pritrdila Pavlinka tako, kakor bi mu zapretila.

„Povej mi od srca, po duši povej, kakšno je tisto čustvo, ki te veže name!“ —

Hudoklinov glas je bil mehak in prijazen, a Pavlinki se je zdelo, da čita dolgočasno knjigo.

„Nikakšno!“ — je odgovorila.

„Čudna si!“ — je dejal. „Kako te naj razumem?“

„Pametno!“ — je ukazala.

„In kaj se to pravi?“ —

Njena bližina ga je vidno omamljala, roka se je iztegnila po njeni skoraj sama od sebe, a Pavlinka jo je pahnila stran kakor nekaj ostudnega in se stresla po vsem životu. Tako ji je bilo, kakor bi se doteknila gliste. In nenadoma se je razlilo po njej nekaj silno svojeglavega, vsemu svetu nasprotujočega in nenavadno močnega obnemem.

„Kaj tiščite za mano?“ — je vprašala in uprla vanj svoje lepe modre oči. „Kdo vas je pa iskal, kdo si vas pa želi, kdo misli na vas, kdo o vas sploh sanja, kdo vas pa potrebuje?“ —

Ženin Hudoklin je iznenaden strmel, Pavlinka je postajala živahnejša in glasnejša.

„Če me imate samo majhno, samo popolnoma majhno radi, potem izginite, potem bežite odtod in se za božjo voljo nikoli več ne prikažite! Vi ste taki, da bi vas ne marala, če bi sedeli do pasa ves v cekinih, če bi imeli tako moč, da bi postalo vse zlato, česar bi se dotaknili, če bi bili tako pametni, da bi vas na mestu za papeža oklicali! — Obraz imate tak, kakor bi ga vam polži oblezli, prste kakor mokre gliste, gledate kakor krmežljava mačka, usta imate od ušesa do ušesa in stari ste in debeli: jaz vas ne maram, ne maram, ne maram!“ —

Ženin Hudoklin sedi, kakor bi bil otrpnil. Nazaj se je naslonil, roke je sklenil na rahlo vzbočenem trebuhu, njegova dva tenka, dolga in ravna palca se igrata z zlato verižico, ki visi v krogu od telovnika, sive oči blodijo kakor izgubljene po nasprotni steni, ustne se čisto same od sebe premikajo, obraz je top in brezizrazen kakor ribji.

„Jaz vas le ne razumem!“ — se razunema Pavlinka. „Očeta vprašate, mater vprašate, mene pa čisto nazadnje, kakor bi ne postala jaz vaša žena, ampak moj oče! Kaj se vam je pa treba dajati ljudem v zobe, zakaj pa niste takoj mene vprašali, da bi vam bila povedala, kar mislim? Jaz vas kratkoinmalo nočem in nočem in nočem! Pri očetu in pri materi se pa ženite, kolikor hočete!“

I. V. MRKVIČKA : BOLGARSKO DEKLE.

Nenadoma je vstala, hitela proti durim, a se še prej sredi sobe ustavila in dodala:

„In — če hočete vedeti še nekaj, vam tudi povem: fanta imam po svoji volji, ki ga imam rada in ki ga bom vzela! Pa konec!“

V trenutku je izginila v vežo, kjer sta sedela na klopi oče in mati, začudeno pogledala za njo, ki je bežala iz hiše na vrt, takoj vstala in odšla iznenadena k ženinu.

Pavlinka je šla najprej na vrt, z vrta je hitela po poljski poti do gozda, tam je hodila po mahovitih stezah vsekrižem in se vrnila proti domu, ko je zvonilo na vasi poldne.

Oče in mati sta sedela pri mizi v veži in obedovala, najprej sta molčala, kakor bi je ne videla, pozneje ji je velela mati, naj sede in kosi. Očetov obraz je bil nenavadno hud in resen, mati je večkrat vzdihnila, pogledala v strop in se oprla ob žlico kakor v globokih mislih.

Zunaj so se začuli koraki hlapca Jurja, ki je prihajal v težkih in votlo zvenceh škornjih, se jezil nad mlado telico, jo ugnal v hlev, stopil v vežo in prisedel. Razkril se je, molil, pričel jesti in pripovedovati o kmetu Zajčarju, ki je videl sinoči med topoli za vasjo škrate in se tako prestrašil, da mu je zaspala leva noga.

„Zjutraj sem ga našel“ — je končaval Jure — „ko sem peljal mimo. V grapi leži, ves je prepaden in bled in pripoveduje. Bog nas varuj! Menda je resnica!“

„Pijan je bil!“ — pravi mati.

Oče zamahne z roko po zraku in molči.

Zunaj vstane hipoma pesem, zvočna, blagodejna se razlije po veži, pastir Martinek prihaja in poje:

„Hrepenenje, hrepenenje,
to me umorilo bo!“

Stopi v vežo, gleda, kam bi sedel, pa ne more drugam kakor tik Pavlinke. Boječe sede, zardi v lice, je, kakor bi se sramoval.

„Kod si pa hodil?“ — ga vpraša Pavlinka.

„Pod gozdom sem pasel!“ — pravi.

„Ali imaš kaj ptičev?“ — vpraša dalje.

„Vem zanje!“ — ji odgovarja in glas se mu trese od vesele nestrpnosti. „Pojdem ponje, pa jih bom prinesel: Kose, srake, šoje, divje grlice, tudi divje golobe. In tudi kobilarja, tistega velikega rumenega ptiča, ki žvižga kakor fant. Vem, kje ima gnezdo: na smreki — tam, kjer je ustrelil lani logar divjega petelina. Ravno goden je in udomačil se bo in privadil, pa bo čez zimo žvižgal!“

Hitro govori, rdeč je v lica, predse gleda in si ne upa dvigniti oči. Pavlinka komaj sliši njegove besede, na fanta misli, na ženina, na škrate in vse se ji mede v mislih nekako tako, kakor v zimski burji sneg.

Komaj je kosilo pri kraju, vstane oče izza mize, pokašlja, pogleda Pavlinko in pokaže z glavo proti sobnim durim.

„Sèm!“ — veli resno, odpre vrata, vstopi in Pavlinka strmi v tla in gre za njim. Tudi mati pride, sede na klop k steni in prekriža roke nad pasom. Oče se ustavi sredi sobe, gleda naravnost v Pavlinkino lice, potisne roke v hlačna žepa in prične z veliko važnostjo govoriti.

„Takole“ — pravi — „tako si trmasta in svojeglava! Človek ti hoče dobro, a ti se braniš in otepaš z vsemi štirimi in hočeš slabo! Taka si kakor vešča, ki sili v ogenj. Dopoveduj ji, zmerjaj jo, uči jo — vse je zastoj! Okrog luči frči in frči tako dolgo, dokler si ne osmоди kril in ne pogine v plamenu! Kaj si napravila predpoldne? Pameten človek pride, želi ti dobro, a ti ga podiš od sebe, kakor bi bil strupen! Komaj sem ga potolažil! Vidiš, če bi ne bilo mene, pa bi se pod nosom obrisala za lepo imetje in gospodinjstvo!“

Pavlinka stoji tik duri, s hrbtom se naslanja na steno, nič ne govori, v tla gleda, in drsa z drobnim desnim stopalom po umazanih tleh. Mati kima z glavo in pritrjuje očetu in prične tudi sama opominjati.

„Kaj misliš, da te bova midva pahnila v nesrečo? Kdo pa bo želel komu več dobrega na svetu kakor starši svojim otrokom? Le ti to vse dobro premisli, pa boš sama izpoznala, kaj je prav in kaj narobe! Dobro! Pogiejmo! Ti izbereš po svoji volji moža, rada ga imaš in si zadovoljna. Kako dolgo? Dokler ni pomanjkanja pri hiši! Kadar pa to pride, je konec vsake sreče, pa naj bo še tako velika! Tvoj ženin pa ima denar, in kjer je denar, tam ni pomanjkanja, in kjer ni pomanjkanje, je vse drugo. To-le premisli, pa če imaš samo toliko možganov kakor kura, moraš vse izpoznati in uvideti sama!“

Pavlinka drsa z nogo po tleh, misli, vse v njej se upira, ne more razumeti.

„Nikoli, nikoli, nikoli!“ — izgovarja odločno, zmajuje z glavo in gleda trdovratno v tla.

„Kdo te bo pa vprašal, otročaj?“ — se razkači oče, jezno pljune po tleh, roke sklene na hribu in prične trdno in odločno korakati po sobi. „Če ne zlepo pa zgrdo! Bomo videli!“

Zunaj v veži se začujejo koraki, vrata v sobo se odpro hipoma, Pogačar se pokaže med

podboji, ves zasopljen je, obraz ima čudno spačen, z desnico se tolče po čelu in gleda v Pavlinko.

„Tristo zelenomarogastih satanov!“ — se oglasi na ves glas. „Ali te je res sam Lucifer premotil, ali sije mesec v tvojo čumnato, pa ti je odjel možgane, ali se ti je pamet uskočila kakor judovsko platno, ali — Bog ne prištevaj tega med moje grehe! — ali ti je sam vrag zalizal ušesa s svojim rdečim jezikom, da ne pride skozi nje več nobena razumna beseda — —? Kaj pa delaš, kaj pa počenjaš, kako si pa napravila z ženinom Hudoklinom, ko je hotel govoriti zjutraj s teboj pametno besedo? Kaj ti je hudobec zmešal izpoznanje, da si govorila, kakor bi morala še pred današnjim večerom znoreti?“

Pavlinka gori od jeze kakor žrjavica, v sredo sobe se pomakne tako, da vidi vse tri pred sabo, z nogami cepeta po tleh, z rokami maha okrog sebe in govori naglo in na ves glas:

„Nikdar, nikdar! In če si vsi polomite tilnike in jezike! Njega ne bom nikoli vzela, ampak tistega, ki ga bom jaz hotela in ga tudi zdaj hočem! Ženina imam, veste, mladega in zalega in takega, kakoršnega sem si sama izbrala! On bo moj mož, pa nihče drugi!“

Mati sklene roke in se naglas začudi, oče se razjezi še huje, Pogačar se zasmije in udari z rokami ob kolena:

„Ha, ha! Sama ga je izbrala — haha! Koga je neki izbrala? Ali je pastirček? — haha!“

„Torej tako!“ — se jezi oče. „Dobra je ta! Ona dela po svoji trmi in po svoji glavi, ona gre in izbere ženina brez moje volje! Bomo videli! Od česa bosta pa živela s pastirčkom, če ne bom jaz posegel v žep? Kaj se bosta, mesto da bi jedla, zalizala kakor polža, kadar se bliža zima?“

„Ne daj Kristus!“ — jadikuje mati. „Sveti duh razbistril tvoje možgane, Bog varoval nedolžnost tvoje duše!“

„Kakšen pastirček?“ — vprašuje nekako užaljeno Pavlinka, vsa vznemirjena stoji sredi sobe, v lica žari kakor mak. „V mestu je služil: tam ne rabijo pastirčkov!“

„Kdo pa je, kdo?“ — se smeje Pogačar in se tolče po kolenih. „Reci no, haha, reci!“

„Končanov!“ — izpove pogumno Pavlinka. „Janez!“

Pogačar se smeje še glasneje, tudi oče prasne v smeh, a mati se jezi in jadikuje.

„Bog nas varuj! Kajžarjev sin, pijančev sin, po svetu se klati kakor potepuh! Sramoto delaš hiši, oči bom morala zaradi tebe pokrivati!“

Oče in Pogačar se smejeta, mati jadikuje, Pavlinka se vrti razkačena in nestrpna po sobi, z nožicami tolče ob tla, z rokami maha po zraku in kriči kakor sraka:

„Ravno on bo moj, ravno on in nihče drugi! Njega hočem, ali pa nikogar, ali se pa ubijem, ker bom brez njega tako žalostna, tako zapuščena, tako nesrečna!“

Nenadoma ji stopijo solze v oči, zajoka na ves glas, z rokami zakrije obraz in odbeži v svojo sobo. Tam se vrže preko postelje, solze ji teko po licih in močijo blazino, v prsih čuti bolečino, kakor bi ležal kamen na srcu, misli bežijo druga preko druge, nenadoma se spomni in si zaželi, da bi govorila s svojim fantom. Kratko pomisli, vstane s postelje, stopi k mizici, ki stoji tik okna, poišče v predalu bel papir, vzame z nizke zelene peči črnilo in pero, sede in prične še ihteča in solzna pisati.

„Dragi Janez!“ — zapiše na vrhu, dve solzi ji kaneta na „dragi“ in črke se razmažejo in razlijejo v bledomodro liso. „Ko bi ti vedel, koliko jaz zaradi tebe trpim, bi me imel gotovo stokrat bolj rad, kakor me imaš tako! Vse te solze, ki kapljejo po tem papirju, mi teko zaradi tebe iz oči in koliko jih je kaniilo zaradi tebe drugam, tega ti ne morem popisati! Pri nas doma je tako kakor v peklu! Pogačar in Pokljukar sta prišla k meni ženit Hudoklina — tistega, o katerem pravijo, da bo gotovo izveličan in je že zdaj z božjimi stvarmi v zvezi in je tate, ki so ga hoteli okrašt, škrat napodil — ta dva sta prišla in tudi Hudoklin je prišel, in jaz sem mu v obraz povedala, da ga ne maram! Oče in mati hočeta njega, jaz hočem tebe in zdaj se vsekrižem kregamo in jaz jočem, da je že kar od sile! Preljubi moj Janez, jaz nič ne vem, kako bo, želim si pa prav od srca, da bi midva kdaj skupaj živela. Ti ne veš, kako rada bi govorila s teboj, in zato te prav lepo prosim, da bi me počakal jutri zvečer pod topoloma za našo košenico! Te prav prisrčno pozdravlja do smrti tvoja Pavlinka.“

Zganila je list, še malo pomišljevala, obrišala s predpasnikom solzni obraz, skrila pod njim pismo, odšla na vrt in od tam v hlev k hlapcu Jurju, ki je nastiljal živini.

Mračilo se je, večerna zarja se je že porazgubila na zapadnem nebu, preko žitnih polj, preko zlatoklasih morji je dihala prijetna sapa, da je pošumevalo klasje in se pripogibalo kakor bičje v reki, od tu — od tam pesem, zategnjena, žalostna, v višini tuintam zvezda, drobna, srebrna, nervozno trepetajoča, nekje daleč, daleč fantovsko vriskanje, razkošno, razposajeno, skoraj divje.

Pavlinka plane k Jurju, ki drži v škrbastih ustih kratko pipo in v rokah vile, s katerimi poravnava pod kravo slamo, plane k njemu, oklene se ga okrog prsi, zardel obrazek dvigne k njegovemu staremu nagubanemu in s sivimi in s trdimi kocinami poraščenemu licu, v velikih modrih očeh ji igrajo solze, rdeče in polne ustnice se tresejo, ko govori, se ji glas trese in trga.

„Ti ljubi, ljubi, dobri Jure“, — ga nazivlje — „glej! vse je v hiši zoper mene, vsaj ti bodi z menoj! Samo pastir Martinek je zame, pa je še premlad in preneumen! Drži ti z menoj, lepo te prosim, in pojdi še ta večer do Končanove bajte, in ko boš videl tam Končanovega Janeza, takrat — ti ljubi, ti dobri, dragi, zlati Jure — takrat mu daj to pismo, pa reci tako, da sem ga jaz poslala!“

Jure je stal tik krave, desnico je držal od sebe in v njej vile, ravnotako levico in v njej pipo, gledal je navzdol v Pavlinkino lice in nekako tako kremžil obraz, kakor bi se mu storilo inako in bi hotel jokati, kimal po malem z glavo in pritrjeval z malo hripavim in pridušenim glasom:

„Le ti meni daj — pa brez skrbi! Bom že storil, vse napravim po pameti, vse tako, da bo prav! Le zakaj bi človek ne storil, če lahko stori, le to bi rad vedel, kaj? Le ti bodi brez skrbi: vse storim po tvoji volji — tako je!“

„Bog ti povrni stokrat!“ — se zahvaljuje Pavlinka, še tesneje se pritisne k njemu in še slajše govori. „Bog ti daj srečo, ko si tako dober z menoj in tako prijazen! Kadar bom jaz sama svoja gospodinja, te bom vzela k sebi in desetkrat boljše ti bo, kakor ti je zdaj! Prav zares! Pa glej, da ne boš izgubil in dal napačnemu v roke, ti ljubi, dragi, zlati, dobri Jure!“

Tam v levem in čisto temnem kotu hleva zašumi listje, kakor bi se kdo po njem premetal, Pavlinka izpusti Jurja in obstoji vsa preplašena.

„Kdo je?“ — vpraša, široko odpira oči in globoko diha.

„Pogačar!“ — odgovori pomirljivo Jure.

„Slišal je!“ — šepetne še plašneje Pavlinka.

„Kako bo slišal, ko je pijan kakor klada!“ — jo miri Jure. „Pri nas je pil vse popoldne, zdaj pa spi, kakor bi ga ubil.“

Pavlinka še hip posluša, še enkrat se oklene Jurja in govori tišje kakor prej.

„Veš, ti Jure, tistega Janeza imam rada — saj ti razumeš, kaj se to pravi: rad imeti! No, vidiš! Njega imam rada, zdaj pa hočejo naenkrat, naj vzamem tistega Hudoklina, ki ga ne maram!

Jaz ne bom mogla z njim živeti! — jim pravim, pa me nič ne poslušajo. Ali niso neumni?“

„Neumni!“ — pritrjuje Jure in kima z glavo.

„Ti ne veš, kako sem jaz nesrečna!“ — nadaljuje Pavlinka. „Vedno jočem, kadar sem sama, in tako težko mi je, da sem že vsa bolna! Zdaj sem pisala Janezu, da bi prišel jutri večer pod topole in da bi me malo potolažil: sicer še umrjem, ko me tako boli v prsih! Ali me razumeš, ti dobri, ti zlati, dragi, mili Jure, ali ti čutiš, kako sem jaz nesrečna?“

Pavlinka se ga oklepa z drobnimi in vitkimi rokami, Jure kima, kremži in pači obraz, kakor bi se hotel vsak trenotek razjokati, levo roko drži iztegnjeno od sebe in v njej pipo, desno ravnotako in v njej vile, posluša, pritrjuje, stoji in se ne gane.

III.

Večeri se naglo. Zdi se, da prihaja mrak iz gozda, leze ob tleh in prihuljeno v dolino, razliva se počasi in previdno, kakor bi se bal. Polja leže samotna nad vasjo, videti je, kakor bi se potapljala v mehke in prijetne sanje, tiho se veselila hladeče teme, ki se razliva nad njimi in gozdi. Nebo preprezajo podolgovati temnomodri oblaki, izza južnih gor prihajajo, vzpenjajo počasi dalje in dalje nekakšne dolge gosje vratove, umikajo se drug drugemu, kakor bi se sovražili, izogibali spopada ali boja. Sapica, ki diha čisto rahlo sëm od večerne strani in preko njiv in polj, se tuintam nenadoma okrepi, potegne sunkoma in močnejše, kakor bi jo napadla nenadna jeza, kakor bi hotela pospešiti svojo močno pot.

Pavlinka hiti zadaj za hišami, pazi in gleda krog sebe, da bi je kdo ne videl. In misli. Sredi noči bi zbežala; vstala, skočila skozi okno, šla do Končanove bajte in poklicala Janeza.

„Vstani, pojdi!“

„Kam?“

„Za srečo!“

V tujino bi šla z njim, daleč za gore, kjer se nič ne čuje o domači vasi, o ženinu Hudoklinu, ki je zoprni in vsiljivi. Tam bi živela — menda v sreči. Saj je treba zanjo čisto majhno udobnosti, če je duša zadovoljna, hrepenenje utešeno in srce pomirjeno.

Pavlinka misli silno lahkotno, iz sanj se pogreza v sanje, iz želja v večno nove želje, hiti po stezi mimo senožeti, od daleč že vidi topole, ki mole kvišku svoje visoke vrhove, se zgibljejo v večerni sapi in skrivnostno šumijo. Veseli se, spominja se Janeza, ki jo čaka nekje zgoraj, ki

bo poslušal njene besede, jo popolnoma razumel, potolažil, potešil in ji dal novega poguma. In nič strah je ni. Pravijo, da straši pod topoloma, hlapec Jure ve o škratu, ki priskače iz grmovja, se zapodi mimoidočemu pod noge, ga vrže po tleh, sedi pri njem in se mu smeje do jutra. Kadar se oglasi jutranji zvon, kadar zapoje petelini, takrat beži preko grmovja in grap in izgine onstran gore v širokem in brezdanjem prepadu.

Nič je ni strah: ni še pozno in tudi Janez je blizu.

Temni oblaki so prepregli nebo, še redkokje se svetlika izza njihovih robov slabotna zvezda, zdi se, kakor bi se jih bala in se pomikala nekam nazaj in na varno. Sapa postaja močnejša in močnejša, šumi glasneje in glasneje skozi gozd, zaganja se v žitna polja in jih valovi kakor veter morje. Mrak se gosti, prehaja v temo, ki je nekako zaduhla, težka, ki lega na prsi in teži dihanje.

Pavlinka hiti, gleda na levo in desno, zdi se ji, da vidi tam zgoraj tik prvega topola Janeza. Tudi on jo vidi: zamahnil je z roko.

„Takoj, takoj!“

Menda se bliža nevihta; nekje daleč se je zablislilo, votlo zagrmelo.

V bližnjem grmovju je vstal nenaden nemir, vse križem se ziblje, šumi, škrt, nekdo se smeje:

„Hi, hi, hi!“

Pavlinka je strah.

„He, he, he!“

Pavlinka se vsa trese, hoče dalje, izpodtakne se ob kamen in skoraj pade.

„Huj, huj, huj!“

Pavlinka natanko sliši, ne upa si pogledati ne na levo, ne na desno, hiti na vso moč, pa se nenadoma pokaže iznad najbližjega grma visoka rdeča kučma.

„Hi, hi, hi!“

Tista kučma ji zastopi pot, Pavlinka se okrene vsa plašna, vsa trepetajoča, beži v dolino, kolikor more naglo, gleda naravnost predse, strah je je kakor še nikoli. Zadaj za njo se nekaj smeje, nekaj teče za njo, nekaj jo kliče, natanko njeno ime izgovarja, vse tja do vasi jo zasleduje, tam izgine in utihne nenadoma, kakor bi odrezal.

Pavlinka priteče vsa zasopljena domov, naravnost v hlev hiti, kjer poklada hlapec Jure živini krmo, pred njim sklepa roke, sape ji primanjkuje in govori s težavo.

„Šla sem“ — pravi — „pod topoli rdeča kučma — škrt menda — podi me domov — smeje se: hihih!“

Komaj govori, sklepa roke, globoko in težko diha, gleda v Jurja, ki je začuden obstal, spustil mrvo tik sebe na tla in se prijel z levo roko za brado.

„A — a — ha!“ — izpregovori. „Ni pomoči!“

Pomisli nekoliko in sklene važno.

„Višje stvari so vmes, druge roke!“

Tudi njegov glas je hipoma plašen, po hlevu plaho gleda po temi, ki jo trga nenadna svetloba bliskov. Zunaj buči sapa, šumi drevje, gromi bobnijo in se ponavljajo v votlozvenečih in zategnjenih jekih.

„Jo — oj!“ — vzdihava Pavlinka.

„Ni pomoči!“ — odmajuje resno Jure.

„Višja moč!“

Stisne desno pest, iztegne debeli in črni palec, nese ga k obrazu in se prekriža.

„Udaj se!“ — svetuje. „Bog ve, kako je! V cerkev pojdi in izpovej se svojih grehov!“

„Jo — oj!“ — vzdihuje Pavlinka, vsa pobita gre do okna svoje čumnate, odpre prislonjene šipe, vzpne se po zidu, zleze v sobo in zapre trdno za seboj. Naglo se razpravi, leže v posteljo, z odejo se pokrije preko glave, silno je je strah, roke stiska h grudim in zmedeno moli.

Zunaj grmi, treska, se bliska, dež lije curkoma, vihar divja in lomi drevje. In vse sredi nevihte zazveni šipa pod prsti poznega obiskovalca. Rahlo trkanje se čuje v čumnato, Pavlinka sliši, ve, pozna, pa se še tesneje zavije v odejo.

„Ne smem! Ja — oj!“ se opravičuje sama pred seboj, tišči ušesa, da je ne bi ganila tiha prošnja, ki je zapopadena v rahlem trkanju.

V čudnih sanjah zaspi, na vse zgodaj se prebudi, trudna je in izmučena, kakor bi še ne bila legla k pokoju, život jo boli, ne more ležati, sede v postelji, skrči kolena in jih sklene z rokami.

Mati pride v sobo, nasmeje se ji, stopi k njej in stisne k sebi njeno glavo.

„Ali si se že odločila?“ — jo vpraša.

Pavlinka nenadoma zajoče, oprosti se njenega objema, leže nazaj in skrrije obraz v blazinah.

„Vse se je zaklelo proti meni!“ — pravi.

„Vse! Nebo in zemlja!“

Ihti na glas in krčevito in tišči glavo v blazine.

„Prodajte me, kar prodajte me, kar napravite z mano kakor z živaljo: kakor se vam ljubi!“

Mati jo hoče tolažiti, pastir Martinek stopi v sobo, v rokah drži poln klobuk mladih ptičev,

začudeno gleda Pavlinko, stopi k njeni glavi in izpregovori z mehkim in ponižnim glasom:

„Ptiče sem prinesel!“

Pavlinka se nekoliko pomiri, sede na postelji, Martinek ji prevrne v naročje celo množino mladih gozdnih ptičev, ki se prekopicujejo, silijo na levo in desno in čivkajo.

„To je sraka!“ — razkazuje. „To je šoja, to grlica, to divji golob! In to tukaj je kobilar! Ta, ki je rumen kakor kanarček!“

Pavlinki teko še solze po licih, Martinek stoji tik nje, jo začudeno gleda, popravlja ptiče, ki se hočejo razteči po postelji in jih polaga nazaj v Pavlinkino naročje.

Zunaj sije solnce, oče hodi pred hišo in tik njega Pogačar. Oba se smejeta, Pogačar pomežikuje in govori nalahko, da bi ga kdo ne slišal.

„Ta je pa dobra! Pa se je ujela! Ležim pijan v hlevu, pa slišim vseeno! Grem in zastrašim: hihih, hujhujhuj! Zdaj pa bo, zdaj! Ali ne, oče Salamon? Ali je ostalo še kaj žganja? Zgaga me peče!“

Oče se smehlja, zadovoljen vleče dim iz pipe, namiguje Pogačarju, pelje ga v klet in mu nataka žganje.

„Pij, napij se! — Tretjo nedeljo bo svatba s Hudoklinom!“

(Konec prih.)

ZEMLJA.

Napisal Nekdo je na vrh neba: Na veke svet!
Napisal Nekdo je na dno pekla: Na vek proklet!
Na zemlji pa je v misli utelešeni Boga
mogočni Nekdo združil vrh nebes in dno pekla . . .

Josip Premk.

ANTE BEG:

PO SLOVANSKEM JUGU.

(Konec.)

EPILOG.

Nadaljnega svojega potovanja iz Sarajeva v zgodovinsko pomembno Visoko, po požaru prerojeni Travnik, naravnih čudez bogato Jajce (vodopadi Plive, Plivška jezera) in skozi veleromantično sotesko Vrbasa v Banjaloko ne mislim opisovati, ker se je ravno o teh turah že mnogo pisalo v slovenskih listih.

Preden pa se poslovimo od lepe domovine naših slovanskih bratov, ozriino se nekoliko na zgodovino, gospodarski, politični in kulturni razvoj teh dveh dežel.

Zgodovino Bosne in Hercegovine moremo deliti v sedem dob. Prva doba je pravljiska ter se začinja z letom 167 pred Kr. Iz te dobe nimamo zanesljivih poročil, ker temeljijo vsa le na pravljicah. — Druga doba je dvestoletni boj z Rimljani za deželo. — V tretji dobi so se začeli Srbi in Hrvatje seliti v Bosno, t. j. v 7 stoletju; ta doba sega do leta 1376. — Četrta doba obsega čas od 1376—1463, ko so imeli Slovani v Bosni svoje domače kralje in samosvojno kraljestvo. Ta doba je najslavnejša. — V peti dobi

t. j. od 1463—1527 so hrvaški in ogrski kralji zopet vzeli nekoliko dežele Turkom. — Šesta doba sega od 1527—1878, ko so si Turki zopet podjarmili vso deželo ter prebivalce tlačili in izsesavali do skrajnosti. — Sedma doba se je pričela z okupacijo Bosne in Hercegovine po Avstriji leta 1878.

Okupacija je za avstrijske Slovane važna že zatogadelj, ker se je naše število ojačilo za 1 $\frac{1}{2}$ milijon. Pri ljudskem štetju leta 1895 so našli v Bosni in Hercegovini 1,568.092 prebivalcev; od teh je bilo 548.632 mohamedanov, 673.246 pravoslavnikov in 334.142 katolikov. Po narodnosti so skoraj vsi Slovani. Do novejšje dobe je odločeval le verski moment, in še danes se nazivajo mohamedani Turke, pravoslavni Srbe, katoliki pa Hrvate. V zadnjem času pa se je začela vse krepkeje razvijati politična individualnost ter so v veroizpovedanjih nastale struje, ki združujejo po svojih političnih ciljih tudi pripadnike drugih veroizpovedanj. Političnemu razvoju se delajo razne ovire. Tiskovni zakon se je sicer nekoliko izboljšal, odpravila se je preventivna cenzura, a

o pravi tiskovni svobodi še ne more biti govora. Politični shodi niso dovoljeni, avtonomija občin je še vedno iluzorna, a najbolj pogrešajo prosvitljeni sloji ljudskega zastopstva, za kar se potezajo baš sedaj prav živahno na vseh krajih. Vsega ni mogoče hipoma doseči, a razvoj gre svoja naravna pota.

Dasi je deželna vlada po svojih posameznih organih marsikaj zakrivila posebno v prvih 20 letih, kar je izzvalo upravičeno kritiko, vendar tudi najhujši opozicionalec ne more zanikati, da se ni marsikaj koristnega ukrenilo za gospodarsko in kulturno povzdigo dežele. Gotovo pa je tudi, pa bi se bil že davno odpravil marsikateri vzrok pritožb, da so bili na krmilu vlade Slovani, ne pa Madžari in Nemci, ki niso pojmovali duše naroda. Med redkimi dostojanstveniki na odgovornih mestih, ki so znali od začetka spajati korist celokupne uprave in prebivalstva, je v prvi vrsti sedanji sekcijski načelnik Kosta Hörmann, ki ima za kulturni razvoj v Bosni in Hercegovini nevenljivih zaslug ter je vsled tega enako čislán in priljubljen pri vseh veroizpovedanjih. Mohamedanom se je še posebno prikupil, ker je zbral in obelodanil njihove narodne pesmi.

O kulturnem in gospodarskem napredku Bosne in Hercegovine priča najbolj obširno izvestje, ki ga je izdalo lani skupno finančno ministerstvo. Glavni vir dohodkov za prebivalstvo je poljedelstvo, dasi še dolgo ne bo na vrhuncu razvoja; vendar napreduje zdržema. Vrednost obdačenih zemljišč je znašala leta 1883 le 112 milijonov, leta 1893 pa že 173 milijonov, a danes presega 200 milijonov. Število kmetovalcev se je pomnožilo od leta 1879 do 1895 za 37 %, število hiš pa skoraj za 39 %. Vrednost živine se je pomnožila v istem času za 158 %, vrednost kmeč-

kih proizvodov pa za 156 %. Ustanovilo se je več gospodarskih postaj, vzornih kmetij, kmetom se je pomagalo nabaviti kmetijske stroje, delila so se jim semena, nakazovale melioracije, vršil se je nedeljski pouk o umnem gospodarstvu itd. Polagoma se kmetje osvobodijo srednjeveške desetine. Manjka pa še vedno kmetijskih šol, potovalnih učiteljev itd., pač pa že obstoje trgovske in rokodelske šole. Samostalnih obrtnikov je bilo 1995 leta 32.673, med njimi 19.022 domačinov. Tovarniških podjetij je bilo 82, ki je delalo v njih 31.606 oseb. Lepo se je dvignil izvoz in vvoz vsled novih železnic in urejenih glavnih cest, kar pa se brezdvomno podvoji, ako se res nadaljša nova železnica skozi Sandžak (Novi Pazar) v Mitrovico.

Ne moremo sicer peti brezpogojne hvale deželni upravi, a kakor smo videli iz navedenih podatkov, tudi brezobzirna kritika bi ne bila na mestu. Treba je stopiti le čez meje Sandžaka, da se vidi gorostasna razlika ter si moremo napraviti sliko, kako je bilo v Bosni pred okupacijo in kakršen bi bil brezdvomno položaj še danes, ako bi bil ostal njen vladar sultan

Ob sklepu pa priporočam vsem slovanskim posebno slovenskim počitničarjem in turistom: idite ter se prepričajte na lastne oči! Bosna in Hercegovina sta tako bogati naravnih krasot, da bi se vsak Slovan, ki je že gledal nemške in italijanske pokrajine, moral sramovati, da mu je še vedno tuja bratska dežela Bosna, ki prav nič ne zaostaja za Tirolsko in Švico. Razun naravnih lepot pa združuje Bosna še vse orientalske čarobnosti, a slovanski potnik ima še prijetno zavest, da je med dobrodušnimi, odkritosrčnimi in postrežljivimi svojimi krvnimi brati.

MATIJA GRBIČ.

Za Trubarjev jubilej spisal IVAN STEKLASA.

(Konec.)

Od 18. oktobra l. 1545. je bil Grbič prvokrat dekan artistične fakultete, pa je moral že takrat biti vrlo ugleden med svojimi sodrugi. L. 1551. je bil Grbič drugič dekan. Nekaj dni poprej, nego je dovršil svoj drugi dekanat, namreč 9. oktobra 1552, je umrl Ivan Sichard, najglasovitejši pravnik 16. veka in ugledni profesor prava na tūbingenškem vseučilišču. Grbiča je zadela častna naloga, da je osem dni po njegovi smrti govoril posmrtni govor pred akademskim senatom in mladežjo. Govor je izšel obenem tudi v tisku. Takrat se je bil Grbič že povrnil v krilo katoliške cerkve, zato posvečuje svoj govor Pavlu Pfintzingu, prijatelju pokojnika, patriciju nūrnberškemu, tajniku škofovemu in katoliškemu cesarskemu registratorju z grško pesmico v desetih verzih, a v samem govoru hvali Sichardovo dobroto, delavnost in učenost in veliko pobožnost, ter posebej še to, da je ostal zvest katoliški veri do smrti. Grbič je Sichardu zložil tudi nadgrobnni napis od štirih grških distihov. Razen tega sta v tem spisu še dva kratka epigrama, eden v latinskem jeziku, drugi pa v grškem kot prevod iz latinskega tudi od Grbiča.

Leta 1554.—1556. so bila jako burna v Grbičevem življenju, ker se je v Tūbingenu iznovič pojavila kuga, ki je zdaj pobrala več ljudi, nego kdaj poprej. Vseučilišče je pobegnilo pred nemilim gostom najprej v Herrnberg, a kasneje še dalje v Kalw. Pozimi se je vseučilišče vrnilo v Tūbingen, toda le za kratek čas; spomladi se je moralo iznovič preseliti v Kalw, kjer je ostalo do jeseni l. 1556. Nauk je na vseučilišču skoraj popolnoma prenehal, a novih dijakov se je vpisalo še manje nego l. 1542., ko je kuga prvič razsajala v Tūbingenu. Tudi Grbič se je selil s svojo rodovino v Herrnberg in v Kalw, kjer mu je v tem času pobrala smrt njegovo ženo Magdaleno, s katero je živel Grbič mnogo let v srečnem zakonu; zato se po njeni smrti ni mogel potolažiti. Grbič je od zdaj še marljiveje čital sv. pismo, a s prijatelji je govoril samo o veri. Čutil je, da se stara in pripravljaj se je za smrt.

Njegova družba pa vendar ni mogla tako hitro opaziti, da se on stara, kajti Grbič je bil tudi poslednja leta svojega življenja jako marljiv. Drugovi so ga izvolili 18. oktobra l. 1556., ko se je povrnil iz Kalwa, tretjič za dekana. Grbič je dal prepisati statut artistične fakultete ter ga spopolnil z nekimi svojimi opombami. Vestno je iz-

polnoval svoje dekanske dolžnosti, med katerimi je bila važna ta, da je moral dekan govoriti mladeži na leto dva govora, in sicer 25. novembra v hvalo nauku umetnosti in 19. februarja, da oduševi mladež za čist značaj in poštenje. Razen tega je moral dekan govoriti prigodom promocij bakalavrov in magistrrov. Grbič je vršil vestno seveda tudi te dolžnosti ter je govoril tri govore kot dekan. Prvi govor je imel 15. decembra 1556. v slavo promocije bakalavrov, v katerem opominja bakalavre, da naj cenijo tudi to najnižjo akademsko čast, katero daje artistična fakulteta svojim dijakom. Ta čast je temelj vsem ostalim stopnjam, zato naj ostanejo vztrajni v delu. Drugi govor je govoril Grbič 25. novembra 1556. v proslavo zaščitnice znanosti sv. Katarine. Na početku govora omenja Grbič trditev Platona, Ksenofonta in Aristotela, da je dolžnost vsakega poštenega državljana, da si izbere gotov poklic za vse svoje življenje, in da se trudi, da v tem svojem poklicu koristi svoji državi. V daljnem svojem govoru dokazuje, da je moralna filozofija temelj vseh ostalih znanosti ter navaja za to dokaze iz starih pisateljev in povesti. Obenem priporoča mladeži, da se z ljubeznijo oklene te vzvišene znanosti, kajti poleg sv. pisma ni druge, ki bi bila tej ravna. Tudi tretji govor je govoril Grbič kot dekan in sicer v čast novim magistrrom. V tem govoru hvali Grbič odredbo vojvode Krištofa, da se mora pri mladeži paziti i na učenje i na moralno življenje ter se v tem pogledu pozivlje na svoj govor, ki ga je imel na dan sv. Katarine, ko je dal svojim učencem, a še posebej novim magistrrom mnogo napotkov za njihovo daljnje življenje. Vsi trije govori v latinskem jeziku so izšli v tisku v Tūbingenu l. 1557.

L. 1559. je izdal Grbič dve glavni svoji knjigi: Hesiodovo pesem „Dela in dani“ in Eshilovega „Prometeja“, obe s svojim latinskim prevodom v prozi in z obilnim tolmačenjem skoraj vsakega stiha. Obe te knjigi sta tiskani v Bazlu, v tiskarni Ivana Oporina ter sta izšli ob istem času. Prva šteje 336, druga pa 294 strani, brez posvetnega pisma in indeksa. Kakor vsi humanisti, tako je poznal tudi Grbič latinski jezik temeljito, pa je zato njegov prevod točen v vsakem pogledu in lahko razumljiv, ker mu je tudi stalo največ do tega, da ga razumejo njegovi dijaki, saj je izdal knjige predvsem zanje. Grbičeva tolmačenja dandanes nimajo posebne vrednosti,

pač pa so njegova izdanja ob njegovem času in še cela dve stoletji za njim vrlo cenili. Grbičev prevod Eshilovega „Prometeja“ je bil iznova tiskan l. 1609. in v kesnejših izdajah H. Stephana; a za njegovo izdanje Hesiodove pesme pravi dapač Fabricij, da je dobro in redko izdanje, a zamerja mu samo to, da preveč tolmači. Grbičevi vrstniki pa mu tega gotovo niso oponašali, ker je takšno tolmačenje bilo čislano ravno v njegovem času, posebno v Melanchthonovi šoli, iz katere je izšel tudi Grbič. Grbičeva izdanja imajo zdaj za nas le literarnohistorično vrednost.

Grbiču ni bilo sojeno, da dolgo dela na književnem polju. Komaj sta bili dotiskani omenjeni dve knjigi, ga je zadela nenadna smrt od kapi. Bilo je to 1. maja 1559. Grbič je po svoji navadi rano zjutraj od 6.—7. predaval in tolmačil dijakom ravno ono mesto iz evangelja sv. Janeza, kjer se govori o stanovanjih v hiši Gospodovi, ko mu pride slabo, ter je bil prisiljen, da prvokrat za svojega učiteljevanja preneha s predavanjem in da gre domov. Ravno na domačem pragu ga je zadela kap in nekoliko ur pozneje je izdihnil svojo delavno in mukotrpno dušo.

Dve leti po Grbičevi smrti je tiskal Simon Schard v svojem izdanju latinski prevod Aristejevega grškega pisma, ki ga je le-ta častnik Ptolomejeve telesne straže pisal svojemu bratu Filokratu in v katerem pripoveduje o svojem poslanstvu k Eleazarju, velikemu duhovniku židovskemu, pa o prevodu židovskih knjig starega zakona na grški jezik. Schard je prvi izdal Aristejevo pismo v grškem izvorniku, poleg tega je tiskal Grbičev latinski prevod. Knjiga je izšla v Bazlu pri Ivanu Oporinu l. 1561. Grbičev prevod obsega 98 strani ter je jako okreten in gladek. Pozneje se je dokazalo, da je bil Schardov tekst slab, a tekst, ki ga je rabil Grbič, mnogo bolji.

Liebler hvali Grbiča kot vrlo vestnega učitelja in kot vzor iskrenega prijatelja. Znano je, da učitelji na vseučiliščih 16. stoletja niso najmarljiveje predavali. Grbič pa ni po pripovedanju Lieblerovemu zanemarljivo nobene ure zaradi kakšnega drugega opravila. Ko je bil enkrat poklican v sosedno mestoce k sodnji zaradi razdelitve neke zapuščine, je poslal tjakaj svojega zamenika, samo da ne zamudi nobene ure predavanja.

Tudi profesorske gostbe so bile v tem času v navadi. Grbič je rad dohajal na take gostbe, ter je tudi sam večkrat gostil, toda pri vsem tem je ostal vedno trezen ter tako tudi krepek in zdrav do zadnjega časa svojega življenja. Z varčnostjo in pridnostjo si je stekel precejšen imetek; skop

ni bil nobenkrat, in siromake, posebno dijake je rad in obilno podpiral.

Zanimivo je zvedeti, kakšnega verskega mišljenja je bil Grbič. Na Nemško je prišel kot katolik, saj se v Istri takrat, ko je odhajal iz svoje domovine, ni znalo še za novi verski pokret. Ko je prišel pa v Nürnberg, je pač že lahko čul o novi veri. A ko je kasneje bival v Wittenbergu, pravem središču reformacije, ter se mnogo družil z reformatorskimi prvaki, se je seveda oklenil nove vere. Grbič je ostal pristaš protestantizma tudi prva leta svojega učiteljevanja v Tübingenu; on slavi l. 1543. Phrigiona, ki je odpadel očitno od katoliške cerkve. Toda že v tem času je posnemal svojega učitelja Kamerarija ter ni nikdar očitno napadal katoliške vere. Pozneje, za časa interima (l. 1547.) se je povrnil Grbič z mnogimi drugimi profesorji tübingenškega vseučilišča v katoliško cerkev, a l. 1552. hvali, kakor smo že omenili, Sicharda v posmrtnem govoru, da se ni nobenkrat popolnoma ločil od katoliške cerkve. Iz govora v spomin Sichardu vidimo, da je bil tudi Grbič protivnik nekih nerednosti, ki so se v tem času oprijele katoliške cerkve. L. 1556. je Grbič že dober katolik ter ga protestantovski vizitatorji ne marajo posebno; oni mu v instrukciji od l. 1556. ne zanikajo učenosti in znanja, vendar pa ne nahajajo v njegovem predavanju ugodnega načina; tudi mu zamerjajo, češ da je njihovi veroizpovedi piker in trajno protiven, pri tem pa ne pomisli, da je bil poprej v Wittenbergu, po Melanchthonu poslan v Tübingen ter tukaj 20 let nameščen. Graja vizitatorjev pa Grbiča ni vznemirjevala, nego je po smrti svoje žene ves svobodni čas posvetil branju verskih spisov, a tudi dijakom je tolmačil s posebno gorečnostjo sveto pismo, v katerem so mu bile še najmileje poslanice sv. Pavla, katere je znal v grškem jeziku na pamet. Ker je bil Grbič proti koncu svojega življenja tako odločen katolik, ni čudno, da je pisal Vergar vojvodi Krištofu po njegovi smrti prav ironično: „Če mu ni bil naš dobrotljivi oče nebeški posebno milostljiv na zadnjo njegovo uro, se bojim za njegov spas, ker je bil papist.“

Treba nam je navesti še zasluge, katere si je stekel Grbič za razvitek tedanje jugoslovanske kulture. Z Grbičem nahajamo prvokrat ime Illyricus v imeniku tübingenškega vseučilišča. Izza Grbičevega prihoda v Tübingen je pridevek Illyricus vse bolj navaden v tübingenški vseučiliščni matici. Do l. 1559. so se vpisali štirje: 1. Joannes Dragoienus exoppido Stinighnack (Steničnjak kraj današnjega Karlovca) 20. maja 1541; 2. Jacobus Volcamerarius Illyricus 3. aprila 1543; 3. Mihael

Zigeiner Illyricus ex Widpauia (Vipachiensis) 27. junija 1543; 4. Baltharus Sepnecht Illyricus v decembru 1556. Bilo pa je veliko število dijakov v Tübingenu tudi iz drugih slovanskih dežel.¹⁾ Razume se, da je Grbič vplival samo mimogrede na prihod slovanskih dijakov v Tübingenu: glavni vzrok so bile tedanje politične razmere, ko je imela Avstrija še mnogo pravic v Württembergu, saj je bila ta dežela od l. 1520—1535. avstrijski fevd. Omenili smo že, kako je Grbič posredoval glede tiskanja Trubarjevih književnih prvencev v Tübingenu l. 1550. Pisatelj dr. Körbler misli, da je Grbič celo nadziral tiskanje Trubarjevih knjig v Morhartovi tiskarni. Dokaza za to nimamo, verjetno pa je, ker je Grbič znal hrvaški, pa je mogel razumeti tudi Trubarjev slovenski prevod, saj se je celo pozneje iz Trubarjevih slovenskih prevodov prevajalo marsikaj na hrvaški. Vendar pa je moral biti tekst književnih prvencev Trubarjevih slabo urejen, ker se Trubar toži, da ga ni mogel popravljati.²⁾ Grbiča še takrat pri tem delu ni motila njegova vera, ker je brez dvoma že od detinstva poznal žalostne razmere v svoji domovini ter je uvidel potrebo, da dobi tudi njegov narod že enkrat verske knjige, katere bi mogel razumeti.

Že poprej smo omenili, kako je Filip Melanchthon cenil Grbiča. Tembolj se čudimo, da je mladi Vazilij Amerbach obsodil Grbiča v nekem pismu svojim roditeljem l. 1552., češ da je njegovo tolmačenje moralne filozofije detinsko, a razlaganje klasikov površno. Zaradi predavanja so zabavljali Grbiču tudi drugi slušatelji, toda Grbič je prenašal vsa očitanja mirno in potrpežljivo, ker je bil prepričan, da ni kriv in da dobro opravlja svoje delo. Kako čisto neosnovana so

¹⁾ Popis pri Elzeu. Die Universität Tübingen und die Studenten aus Krain. Od l. 1530—1614 je bilo vpisanih 115 štajerskih, 69 koroških in 113 kranjskih dijakov na tem vseučilišču.

²⁾ Die zeitgenössischen Buchdrucker als Förderer von Trubers Werk (1550—1595). Von Dr. Friedrich Ahn. Str. 114.

bila očitanja zaradi tolmačenja klasikov, se vidi iz tega, da je celo Toxites visoko cenil njegova dela, in da je potemtakem bil Grbič profesor, kakršnih ni bilo mnogo v onem času.

Najlepša stran v Grbičevem značaju pa je bila trajna zahvalnost, katero je čutil in izkazoval svojim dobrotnikom. Grbič se je imel seveda največ zahvaliti Kamerariju, od katerega je prejel početke naukov, in ki je povsod motril z živim zanimanjem daljnji njegov razvitek. Grbič se je vedno rad spominjal onega časa, ki ga je preživel v družbi s Kamerarijem v Tübingenu, a žaloval je za njim, ko je odšel v Lipsko. Dopisoval si je z njim prav marljivo. Že poprej smo omenili, kako se je obrnil Grbič l. 1543. po Kamerariju na Melanchthona in kako mu je pisal l. 1546. Od Kamerarjevih pisem se je ohranilo samo eno iz onega časa, ko je bil Grbič v Wittenbergu. V tem pismu bodri Kamerarij Grbiča, da vztraja v znanstvenem delu in da se v vseh težjih vprašanjih obrača na Melanchthona. Sicer se je pa Kamerarij tudi v drugih pismih vedno spominjal Grbiča ter ga pozdravljaj po svojih prijateljih. Trajni spomenik pa je postavil Kamerarij Grbiču v svojem življenjepisu Filipa Melanchthona, ki ga je izdal l. 1566. v Lipskem. V tem spisu hvali tudi Grbiča kot poštenjaka in izvrstnega učitelja moralne filozofije.

Grbič se sicer ni nikdar povzdignil do one višine, kakor njegovi rojaki Vlacič, Vergar, Štefan Konzul in nekateri drugi moške; to pa zaradi tega ne, ker se je kasno lotil naukov in ker je vse svoje življenje posvetil učiteljskemu poklicu. Njegovo delovanje je bilo mirno in enakomerno. Vendar pa je Grbič, kakor smo videli, zavzemal odlično mesto med učenjaki svojega časa ter je kot bistroumen Slovan storil za splošno kulturo vrlo mnogo. Le škoda je, da se tak prosvetljen um ni oklenil tedanjega slovanskega književnega pokreta, kakor drugi njegovi rojaki. Sicer pa je legel v grob ravno v času, ko se je začelo najživahnejše slovensko književno delovanje na Nemškem in na slovanskem jugu.

NAZAJ V PLANINSKI RAJ!

POSLEDNJI TRIJE POSETI PRI GREGORČIČU.

Nekako tri leta po svojem zadnjem posetu na Hribu, sredi oktobra meseca leta 1900., sem prišel zopet. Bilo je proti večeru. Dobil sem pesnika, kakor navadno, samega v njegovi pritlični sobici. Ko me je zagledal, je zaihtel, tresoč se krčevito po vsem životu.

„Kaj pa je že zopet, Simon?“ ga vprašam prestrašen.

Mož od prevelike razburjenosti ni mogel takoj odgovoriti. Naposled mi je polagoma razodel, da ima zopet konflikt s škofijstvom, ker se je sedanji vikar na Gradišču vnovič pritožil, da mu on s svojimi nedeljskimi mašami moti redno božjo službo.

„Aha! Slišal sem nekaj zvoniti o tem ondu pri vašem „Primasu“¹⁾, sem rekel, hotoč zasukati pogovor v humoristiški tir. Pripovedoval sem mu, ne da bi mu dal do besede, kar v vzdržni sapi, da sem bil pri omenjenem vogrskem „primasu“, ki je bil tisto popoldne nekam nenavadno prijazen z menoj, da me je naposled še spremil sèm doli do brvi čez Vipavo. Ko pa sem ga povabil seboj sem gori na „Hrib“, pa ni hotel iti, izgovarjaje se: „Pesnik je najbrže zopet — žalos ten!“

Pri teh mojih besedah je Gregorčič zajokal na glas ter vzkliknil bolešno:

„Vidiš! Vsi se me izogibljejo, kakor svetopisemskega — Joba!“ . . .

„E, Ti in Tvoj Job!“ sem mu ségnil nevoljen v besedo. „Pusti že tisto večno primerjanje samega sebe z onim starozaveznim trpinom! Sicer pa ni čudo, da se Te tovariši izogibljejo, ko vedno — tarnaš in se jočeš! „Ženske se jočejo! Mož pa, ko se mu pripeti kaj nepovoljnega, mora — kletiti“, pravi Aškerc.“ . . .

„Aškerc, Aškerc!“ me je ironizoval Gregorčič sarkastično. „Lahkó je njemu kletiti, ki je močan kot — Krpan, in zdrav kot drén ter žilav in neupogljiv kot gabrova grča! . . . Jaz pa sem šibka trstikasta bilka, ki jo zamaje in uklone vsaka najrahljša sapica!“

„Toda naš ‚Gorazd‘ tudi živi kakor kak asketičen puščavnik: solidno, zmerno in vzgledno

trezno!“, sem dražil pesnika z namenom, da ga spravim v dobro voljo.

„Da, da! Puščavniški solidno ter špartanski zmerno in trezno živi ta naš baladnik!“ je govoril Gregorčič vedno bolj grenkostno. „Saj sem se o tem prepričal nedavno pri dekanu Veselu v Trnovem. Aškerc naju je ostavil sama že ob 9. zvečer, češ, da ‚mora iti — spat‘, dočim sva se midva z dekanom še pogovarjala do — polnoči.“

In zopet sem izkušal napeljati najin razgovor v drugo smer. Zato sem vprašal pesnika:

„Zakaj pa zaradi one vikarjeve pritožbe ne greš k nadškofu? — Ali pa bi se pomenil vsaj z domačim vikarjem zaradi tistih maš! Sploh pa bi moral zahajati več — med ljudí!“ sem mu nasvetoval.

„Ne maram se vklanяти in vsiljevati nikomur!“, me je zavrnil pesnik odločno.

„Potem pa opústi že tiste svoje, toliko jim nadležne maše ob nedeljah in praznikih!“ sem pristavil takisto odločno.

„Ne! Tega ne storim!“ je odvrnil Gregorčič ter dodal, naglašujé vsako besedo posebej: „Ampak — umaknem se jim za vselej!“ . . .

„Kam se jim umakneš? Živ vendar ne moreš iti pod zemljo!“ sem poizvedoval preplašen.

. . . „Nazaj v planinski raj!“ je rekel vznešeno pesnik nekako simboliški-dvoumno, zamahnivši z levico skozi okno po hribu navzdol . . .

Videč, da tu ne pomaga nobena tolažilna beseda, sem se hotel posloviti ter odriniti proti Gorici.

„Počakaj! Prinesem čašo brzaminca!“ me je Gregorčič ustavil ter se napolil v klet. Mene pa se je v tem času polotilo toli neodoljivo željenje po odrešljivem izletu iz pretesne mi pesnikove hiše na svobodni zrak, da sem pograbil svoj klobuk in obligatni dežnik ter pobegnil v temno jesensko noč po strmem klancu navzdol k Vipavi.

Bila je zunaj trda, neprodurna tema, da nisem videl niti za tri korake pred sebe; zašel sem pri tem nekam predaleč na levo, na mehkoilov-nate, od Vipave naplavljenе njive, katerih brazde so vsled bivšega deževja bile polne vode. Tu sem gazil gori in doli ter nisem vedel ne naprej,

1) Župniku na Vogrskem pri Gorici so njegovi tovariši nadeli šaljev naslov „primas“, ki si ga je prisvajal v prijateljskih pogovorih tudi on sam. Op. pisca.

ne nazaj. Boječ se, da zabredem v bližnjo, nezagrajeno Vipavo, čije obrežje je baš ondu navpično-strmo in polzko — sem začel klicati na pomoč, in čujte! — onstran zamolklo pljuskajoče Vipave se je zdajci oglasil neki mož, vabeč me na bližnjo ondotno brv preko zvite rečice . . .

Pa glejte, kak čudovit slučaj! — Bil je — gradiščanski gospod vikar, vračujoč se takisto s poseta pri — vogrskem „primasu“ . . .

Ko sem se sešel z njim ondu na sredi tiste gugajoče se brvi nad Vipavo, sem ga vprašal ves ogorčen nekam preglasno:

„Kaj pa ste storili zopet z — Gregorčičem?“

To moje osorno vprašanje je vikarja znatno osupnilo; ves preplašen me je vprašal:

„Za božjo voljo! Kaj pa je z njim?“

„Joče se in tarna ves obupan vsled tiste Vaše pritožbe v škofijstvu!“ sem ga poučil.

„Moj Bog!“ je vzkliknil vikar. „Tega pa nisem hotel!“ In kakor bi se bil bliskoma nečesa spomnil, me je zgrabil obéročki za desnico, vprašaje me hlastno:

„Gospod! Kam pa pojdete?“

„V Gorico! . . . Tu na tem žalostnem Gradišču me ne stane več!“ sem mu odgovoril.

„Kaj boste hodili v Gorico, zdaj v takšni temi in“ — pogledavši me od strani, je pristavil — „v takšnem utrujenem stanju! . . . Veste kaj!“ je zaklical strastno: „Vrnite se nazaj gori na Hrib in — jaz pojdem z Vami pri tej priči, da pojasnim Gregorčiču še nocoj vso zadevo gledé tistih maš!“

In udal sem se ter se napotil z dobrosrčnim gospodom nazaj gori na Gregorčičev dom.

Gredoč po blatnem klancu navzgor, mi je razkladal vikar, da njegova pritožba nikakor ni bila naperjena zoper — pesnikovo osebo, temveč tu so merodajni le „cerkvenoslužbeni obziri“, ki jih Gregorčič v svoji pesniški domišljiji, žal, ne more in noče pripoznati. . . „Gradiščanci so také že precej maloverni in mlačni v verskih rečeh, zlasti ženske, ki hodijo v — Aleksandrijo po tiste ‚lire štrline‘. Zato naši Gradiščanci“, je tožil vikar, „zahajajo namreč rajši h kratkotrajnim, tihim Gregorčičevim mašam, negoli k slovesni nedeljski božji službi. Na tak način se umičejo obligatni propovedi in z njo združenim cerkvenim oklicem in oznanilom medtedenskih praznikov, postov itd.“

Prišedša z vikarjem ob desetih zvečer v Gregorčičevo hišo, sprejel naju je pesnik radostno presenečen ter naju je povabil na čašo vina . . . No, jaz, ki sem se tisti dan klatil po goriški oko-

lici od ranega jutra do poznega popoldneva ter si privezoval žejno dušo pri raznih ondotnih „gospodih“ — tisti večer pač nisem bil potreben pijače. Bil sem torej prav zadovoljen, da me je Gregorčič poslal spat, z namenom, da ostane z vikarjem sam „in camera charitatis“ . . .

Drugo jutro, ko sem prišel doli v pritličje, kimal je Gregorčič z glavo ter rekel:

„Ti si star lumpacij . . .“

„No, toli starejši od Tebe baš nisem!“, sem mu posegel naglo v besedo ter pristavil: „Tisti dan, 15. oktobra l. 1844., ko sta se narodila vidva s Friderikom Nietzschejem hkratu, sem bil jaz ‚star‘ komaj — dva meseca in pol!“

„Ne naglašam jaz Tvoje starosti, temveč tvoje ‚lumpacijstvo!‘“, me je poučil Gregorčič.

„A, lumpacijstvo je takorekoč moja — službena dolžnost!“ Poklic ljudolovca zahteva, da mora, hočeš, nočeš, brez potrebe — popivati z vsakršnim človekom. Brez pijače, žal, ne opraviš pri Slovencih ničesar! Zato sem bil zapisal v spominsko knjigo dr. Jos. Vošnjaka na Visoljah: Če sta dva Slovenca zbrana, je tretji med njima — vino!“ . . .

„No, dà, dà!“ me je miril Gregorčič. „Saj se Ti ni treba tolikanj opravičevati! Pusti mi izgovoriti ves stavek! Hotel sem namreč reči: Ti si sicer star lumpacij, ali sinoči si izvršil — dobro delo: Rešil si me iz velike neprilike ter unapotil med vikarjem in menoj mir in spravo! Storil si mi v dolgoletni dobi najinega znanja že marsikakšno uslugo, a sinočnji Tvoj čin je krona, vseh Tvojih prijateljskih dobrot, kajti otel si me iz neznosne — obupanosti, ki bi me bila pognala menda naposled — smrti v naročje . . .“

Z vidnim zadoščenjem mi je pripovedoval na to pesnik ves vzradoščen, da je bil vikar pri njem do polnoči, da sta se povsem pobotala in dogovorila sporazumno glede nedeljskih maš itd.

„Pomisli! Naposled sva se še — pobratila!“ je končal zadovoljni pesnik svoje poročilo.

„Saj je pa tudi že čas!“ sem mu pritrdil z radostnim naglasom. „Že blizu dva tisočletja oznanjate blagovestje ‚ljubezni do svojega bližnjika‘ — drugim, dočim se Vi sami med seboj črtite, kakor divji brezverci!“

„Toda, ti ‚lumpacij‘, se moraš iti k vikarju opravičit zaradi pregrdih kletvij sinoči tam doli ob Vipavi! Pravil je, da si preklinjal v vseh jezikih!“ me je karal šaljivo in dobrohotno pesnik.

„Kakor znam, tako pa kolnem!“ sem odvrnil ter skomizgnil z ramami. „Saj tudi sveti oče papež ne kolne posebno lepo, kadar izobčuje kakšnega krivoverca iz občestva katoliške cerkve! In kolnem naposled v tolikih jezikih, kolikor jih znam. Latinščine, žalibog, nisem imel prilike se naučiti!“ tako sem ironizoval pesnikovo propoved.

„Glej, Vatroslave!“ je tešil dobri mož mojo nevoljo. „Dam ti pismo za vikarja, da mu ga poneseš ter se ob tej priliki pri njem opravičiš! Mož je blaga, plemenita duša!“

Nato je Gregorčič odstrigel z nekega seznamka „plačanih maš za pokojnike“, ki mu jih je bil poslal trnovski dekan Ivan Vesel, petnajst imen ter je priložil — tri stare petake:

„Nâ! To mu nesi!“ je rekel pesnik resno.

„Simon! Kako da pošiljaš Ti, revni umirovljenec, s svojimi 340 goldinarji letne pokojnine,

— Tebi namenjene ‚plačane maše‘, njemu aktivnemu duhovniku?“, sem ga vprašal začuden.

„On ima le šibke maše po 60 novčičev, jaz pa po goldinarju!“, (ipsisima verba!) je rekel Gregorčič ter dodal: „Hvaležnega se mu hočem izkazati na njegovi kiščanski spravljivosti!“

„Pa če odnesem te tri petake po — svetu Bog ve, kam?“ sem ga podražil.

„Ne, tega ne storiš, ker si — prepošten!“ je rekel pesnik ter me potolkel dobrohotno po rami.

„Preneróden, reci rajši!“ sem mu odgovoril ter se poslovil.

Začudeno me je pogledal vikar, ko sem mu potem izročil tisto „Urijevo“ pismo o.l Gregorčiča ter mi je, vidno ginjen, molčé segel v rokó . . .

(Konec prih.)

LISTEK.

Gregorčič Simon: Poezije. IV. Tiskala in založila „Narodna tiskarna“ v Gorici. 1908. Zbral in uredil Fr. Ks. Meško. „Biseri, ki jih nudijo ti listi, niso obrušeni vsi do slednje črte, do zadnjega obrisa. A kakor se spočenja in rodi biser le iz ranjene školjke, tako so se rodili tudi ti biseri iz ranjenega, trpečega srca velikega pesnika. In vsi so bolj ali manj blesteči odsevi plameneče, ljubeče, trpeče in vse odpuščajoče duše Gregorčičeve.“ Tako sodi urednik Meško to poslednjo zbirko Gregorčičevih poezij, in tej sodbi nimamo skoraj ničesar dostaviti, ker je ž njo pač kritika domala izčrpana. Čudno je le, da nam je silila pri čitanju teh pesmi vedno v spomin simpatična oseba rajnega prof. Fr. Erjavca, žal, toliko let pred smrtjo Gregorčičevo zasnulega esteta, modrega Gregorčičevega literarnega Mentorja. Res je, da bi imeli tudi brez Erjavčevega mentorstva Gregorčičeve poezije a kakšne bi bile večinoma po svoji formi, moremo najboljše soditi baš po temle zvezku. Poleg Erjavca pa ima nedvomno tudi Stritar mnogo še neznanih, a slutnih zaslug za formalno popolnost in obrušenost biserv Gregorčičeve poetske duše. Vse Gregorčičeve pesmi brez Stritarja in Erjavca, intimnih Gregorčičevih svetovalcev in kritikov, stoje globoko pod umotvori I. knjige Gregorčičevih poezij. V tej knjigi so zbrane še neponatisnjene pesmi Gregorčičeve od l. 1870—1907., torej plodovi — 36 let! To pa je razdobje človeškega življenja! Da je Gregorčič sam najstrožje izbiral ter da sam teh pesnitev — NB. vzlic svojemu prekernelnemu položaju, vzlic svoji bedi! — ni dal ponatisniti, to mu dela le čast. Morda — a le morda — je poslednja leta sam mislil na ponatisk nekaterih teh svojih pesmi. Gotovo pa je, da bi marsikatere izmed tu zbranih pesmi ne bil izdal iznova. Vsaj polovica teh poezij so namreč „prigodnice“, spisane iz vsakdanjih aktualnosti, mesto feljetona, mesto brzojavke, mesto političnega uvodnika. Gotovo so tudi te zanimive Gregorčičevemu biografu, a za umetnika Gregorčiča so skoraj brez cene. Take pesmi so n. pr. „Novi

bogovi“ (proti slovenski moderni!), „Delavcem“, „Za Hrvate — naše brate“ in različne gratulacije v verzih (Mušeri, Sedeju, Vrhovniku, Škrabcu i. dr.). Brez višje umetniške cene so tudi pesnitve za razna društva („Triglavu“, „Šolskemu domu“) in za jubileje listov. Seveda so tudi v teh prigodnicah semtertja krasne misli in umetniški stih, ali celota nas ne zadovoljuje. Toda v tem zborniku so tudi nekateri prav dragoceni in resnično umetniški biseri: predvsem „Ohrani Bog te v cveti:“ (iz l. 1880!), dalje „Narave svatba“ (psihološko jako zanimiva pesem), „Non serviam“, „Kljubuj usodi!“, „Domorodne iskrice“, „Nebo zrcalo“, „Lete oblaki“, „Stoj, solnčece, stoj!“ in končno „Stražniki“. Jako zanimive in za Gregorčičevo rodoljubno, sila mehko srce značilne so dalje nekatere satirične pesmi; tu „cvetice, sršene in gade dobite — a gade, sršene med cvetkami skrite.“ Najjedkejša med temi sršenastimi pesmimi je pač: „Kronovi učenci“:

Kaj se bojite, tujci, nas?
Li straši vas število naše?
Vas slednji lahko meč odpaše,
nič posla tukaj ni za vas!
Saj stare Slave mi rojenci
očeta Krona smo učenci:
on je otroke svoje žrl,
pri nas pa brata brat,
Slovan Slovana rad
bi hitro sam zatrl!

In ena izmed njegovih poslednjih pesnitev je še polna zanosnega idealizma, trdne vere v srečnejšo bodočnost Slovanov. Naslov ji je „Na dan!“

Mi mrtvi smo, mi v grobi smo,
mi v njem po tuji zlobi smo,
po tuji smo hudobi

in svoji krivdi v grobi...
 A čuj, kaj zdaj buči, grmi?
 Dne sodnjega to tromba ni, —
 buditelj-angelj naš nam trobi:
 „Vstanite, polmriči vi,
 odprite se, vi živi grobi,
 naš rod vrnite boljši dobi;
 naj rod slovenski v vek živi!...“

In takisto kliče z iskrenim navdušenjem v pesmi
 „Lama sabaktani“

Ves poln je ran
 moj narodek sedanji dan.
 Saj vem, da krivi smo sami,
 noseči ga k pogrebni jami...
 Jaz kličem: „Lama sabaktani“?
 Ti (bog) klikni: „Rod slovenski, vstani!“

Z resničnim literarnim užitkom čitamo tudi še danes zbirko polemičnih Gregorčičevih pesmi „V obrambo“. S koliko duhovitostjo, eleganco, sarkastnostjo in obenem s koliko plemenito toleranco je odbijal Gregorčič razne zelotske in barbarske napade na svojo I. knjigo „Poezija“! Tu naj se uče literarne polemike naši najmlajši! — Zato je prav, da so se ponatisnile tudi te polemične pesnitve, ki so vzrasle pod vzorno kritiko Erjavčeve ter so tudi oblikovno neoporečne. Vsem Gregorčičevim neštetim čestilcem bo torej tudi IV. knjiga „Poezija“ dobrodošla, ker nudi dovolj estetskih užitkov in mnogo literarnih zanimivosti ter nam vobče prav dobro predstavlja Gregorčiča človeka.

Fran Govekar.

Svetina dr. Ivan: Katoliški verouk. Prva knjiga: Resničnost katoliške vere. Za višje razrede srednjih šol. Cena vezani knjigi 2 K 80 h. V Ljubljani, 1908. Založila Katoliška bukvarna. Natisnila „Katoliška tiskarna“. Str. 229. Edini most, ki nas vodi preko nemškega šolstva, so slovenske učne knjige. Brez slovenskih knjig ni slovenskih šol. Razveselila nas je torej ta nova slovenska učna knjiga za verouk v višjih razredih naših srednjih šol. Doslej so bili v rabi le nemške knjige, ki so — zlasti še s svojo abstraktno filozofsko materijo — povzročale dijakom potrjene težkoče. Slovenec se je moral boriti ne le z vsebino, nego tudi z umevanjem in gladko govorico nemščine. Dr. Ivan Svetina iz dolgoletnih izkušenj kot profesor in katehet na srednjih šolah sam najbolje pozna vse te težkoče, zato je mogel iz svoje prakse spisati lepo slovensko knjigo. Njegovo delo se odlikuje z dvema prednostima: spisana je v lepem, gladkem jeziku najnovejšega pravopisa ter je obenem lažje utrljiva, ker so razna težka vprašanja obdelana kolikor možno lahkopojmljivo. Razpravljanje vsebine ni naša stvar, gotovo pa je, da pripomore prav ta Svetinova knjiga mnogo k temu, da bodo poslej slovenski dijaki govorili in pisali lepšo slovenščino, kakor so jo doslej, ko so večkrat mislili in čutili nemški tudi takrat, kadar so govorili in pisali v materinščini. Prvemu delu sledita še dva ter zgodovina krščanskokatoliške cerkve, pri kateri naj bi se oziralo tudi na razvoj verstva v Slovanih sploh!

Slovenske pesmi na izprehodu po Italiji. Pred menoj leži mesečnik „Poesia“, ki izhaja v Milanu že 4. leto in sicer pod vodstvom F. T. Marinettija, katerega nazivljejo talijansko-francozkega poeta. Izmed njegovih del se zlasti odlikuje „La conquête des Etoiles“. V le-tem slika pisatelj s čudovito posebljenostjo ponočno nevihto na morju.

Nič manj odlična, nič manj imenitna pa je veličastna žaloigra „Destruction“, ki razvija najpesimističnejše ideje. — Kar je pa F. T. Marinettiju otvorilo pot do slave, ki mu je splelo cvetoč lovorikov venec, je: „Le Roi Bombance“. F. T. Marinetti je prvak na literarnem polju italjsko-francozkega podnebjja in kakor tak odpira odlične predale „Poesie“ le pesnikom-pisateljem, ki so v istini božali boginjo umetnosti. Z navdušenim veseljem je zato pripravljen vzprejeti v to „Rassegno Internazionale“ i umotvore neromanskega pokoljenja.

Pač umestno in koristno bi bilo, ako bi izhajalo slično podjetje tudi med slovanskimi narodi ter bi tudi pri nas polagali posamezni umetniki slovanskega plemena lastne umotvore v ličen venec. Le-to bi znatno pripomoglo k tesnejši zvezi vsega Slovanstva ter nas združevalo v jačji bratski slogi in udanosti, ker bi imeli temeljitejšo in praktičnejšo priložnost, izpoznavati se duševno med seboj, nego jo imamo doslej. Izvirna pesen bi nas seznanjala priprosteje s sorodnim narodom, kakor nas utegne prevod, pa bodi le-ta i najblagoglasnejši. Prvi površni pogled, s katerim bi premerili mi Slovenci poljsko, češko ali katerosibodi slovansko pesen, ali pa Čehi, Poljaki in dr. našo, bi nas seveda takoj in vseh ne prevladal. Toda polagoma bi se nas polaščalo zanimanje, krvno sorodstvo bi vzbujalo krepkejšo pozornost in predno bi izšel 12. zvezek podobne knjige, sem uverjena, da bi vsakdo umeval vsaj napol ruščino, bolgarščino i. t. d., ako se preje tudi nikoli ni učil teh jezikov.

Enake misli se mi porajajo vsekdar, kadarkoli brskam po italijanskem mesečniku z njegovimi španskimi romancami, francozkimi odami, italijanskimi kanconami in rumunskimi madrigali, pa naj mi cenjeni čitatelj oprost, akotudi mojej goriomenjene misli nasprotuje, da razodevam na tem mestu ideje, katere nimajo nič tovariškega z onim, kar želim zabeležiti. Preidem zatorej k stvari! S čimur nameravam namreč razveseliti slovensko občinstvo, je pojav, dejstvo, da je donesla majniška „Poesia“ pod naslovom „Poesie slovene“, tri slovenske pesmi, ki so mojstrske slike zdravega čustvovanja naših mlilih pesnikov... .

Helena črnogorska, italijanska kraljica, ki lista baje prav pridno po tej „Rassegna Internazionale“, je torej začela vsaj daljnji odjek neke jej sorodne narodnosti... . Goriomenjene pesmi je milodoneče in jako ubrano prevel v italijanščino šolski vodja škedenjske šole v Trstu, Alojzij Križan, ki pesnikuje italijanski pod prevedenim imenom svojega primka, Luigi Crociato. — Izbral si je Prešernovo (Zvezdogledom), Aleksandrovo (Urok) in Zupančičevo (Meni se hoče).

Naj bi tudi prevod ne bil najboljši, moramo biti hvaležni poetu Crociatu za preblagi namen, s katerim nam je pripomogel, da si ogledajo tudi Romani plodove, s kakoršnimi obdarja slovenska muza svoje rojake. Toda prevodi so izvrstni, tako da bi jih kateri drugi težko mogel prekašati v blagozvočnosti in finej stilistiki. Poetu se pozna, da je vaje blagoglasni in zvonki muziki italijanskih poetov. Čitatelj, poznavajoči italijanščino, se lahko sam osvedoči, koliko je na tem resnice. (Zaradi tega prilagam tukaj vse tri pesmi). Ob čitanju teh verzov je čitatelj nehotoma vgreznjen takoj v živo poezijo, da se mu dozdeva videti in slišati pred seboj očaka naših pesnikov, Franceta Prešerna in njegova zvesta učenca, Josipa Murna (Aleksandrova) ter Otona Zupančiča.

Tako uglajen in pristen je prevod in tako temeljito so posneti motivi, da se čitatelj le težko zaveda imitacije in je preprijetno uglobljen v ugodno duševno razpoloženje.

Signor Luigi Križan pa z gotovostjo obeta, da spiše v italijanščini popolno slovensko antologijo, kar bržkone navdaja marsikoga izmed nas z zadovoljnostjo, osobito ker se že po gori omenjenih treh pesnih pozna neprisiljenost v prevodu.

Agli astrologhi, (Zvezdogledom).

Fr. Prešeren.

Sotto le chele ai gamberi
almanaccar nel brago
tu possa, o di lunari
gran fattucchiere e mago!
O voi, bugiardi astrologhi,
che, vati e segretari
di stelle e di meteore,
avete la pretesa
di rivelarci gli annui
capricci del buon Sole;
O se del ciel l'offesa
saranno i venti, o grandine
sarà seme dei campi;
e nel fiammar dei lampi
dissiperà la vigna;
o andrà la vela a perdersi
nel tempestar del lago.
Sotto le chele ai gamberi,
almanaccisti, al brago!

Due stelle sol, le uniche
linci dell'amor mio,
provai' scrutar. Dicevano
che il viver mio un sorriso
sia di dolce desio;
senza una nube amore,
soffio di paradiso;
ma n'ebbi stizza e lacrime,
vergogna, pentimento,
e fu tregenda in core
d'uragani e di morte...
Due stelle sol, due stelle
m'han traviato, e voi,
interpretar poi quelle
di tutto il firmamento?!

Via, lunaristi, astrologhi;
via, fattucchieri e maghi;
sotto le chele ai gamberi
almanaccar nei braghi...!

Incantesimo. (Urok).

Jos Murn.

Zitto è il lago... Sul ciel che si sprofonda
nel suo olezzante bruno, arde la luna;
sotto spumeggia di montagne un'onda,
su cui la nebbia i suoi fantasmi aduna.

Tant'è il silenzio in tutto l'universo,
che si dilegna l'anima per esso;
e dei mondi che scivolan pel terso
senti l'attrito e un favellar somnesso...

Eo io lo intesi... leggendario e pio,
senza voce, divino... quando tacque

della mia fida il core, e mesto giacque
il mio nella sventura e nell'oblio.

Vorrei. (Meni se hoče).

Oton Zupancič.

Vorrei...

una pianura che ogni vista eccede;
un orizzonte che oltre i mondi appare;
vorrei montagne che han di nubi 'l piede,
dove inabissan gli abitati e il mare.

Vorrei notti, scenari di leggende;
cieli bagnati dalle rosee aurore;
selve romite su di cui distende
le grige vesti l'uragan signore.

E all'uragano vorrei dar la truce
passione, e in fondo al mar ogni mia pena,
perchè l'anima pura nella luce
viva del sol in mia coscienza piena.

Trubarjev jubilej in slovensko časopisje. Celjska

„Domovina“ je prinesla meseca julija t. l. daljšo študijo o Trubarju in njegovi dobi. — Praški zbornik „Svobodna misel“ piše v svoji 7. in 8. št. II. l. v članku „Epilog in prolog“: Bili smo radovedni, kako oslavi slovenska javnost in publicistika dan 8. junija. Ako smo malo pričakovali, moramo reči, da smo še manj dočakali. Mnogi napredni listi so molče prešli na dnevni red. Prepričani smo, da bo bodočnost imela še mnogo govoriti o tem in bo tudi govorila. Izmed mesečnikov je edini „Slovan“ izpolnil svojo dolžnost. Njegova slavnostna Trubarjeva številka stoji i po obliki i po vsebini na višku in kaže dovolj, koliko tvornic ima še v sebi i za umetnika i za zgodovinarja oni pozabljeni svet slovenske reformacije...

Trubarjev spomenik, ki ga izvršuje slovenski kipar Fran Berneker na Dunaju, se more odkriti šele prihodnje leto, pač pa se je letos 8. septembra položil tik ljubljanskega „Narodnega doma“ temeljni kamen vpricho zastopnikov slovanskih časnikarjev in književnikov, ki so imeli od 7.—10. septembra v Ljubljani vseslovanski časnikarski shod. Na dan polaganja spomenikovega temeljnega kamna je priredila „Slovenska Matica“ na čast Trubarju slavnostno akademijo v „Mestnem domu“.

Tretja jugoslovanska umetniška razstava v Zagrebu. Za Belimgradom in Sofijo je imel Zagreb jugoslovansko umetniško razstavo, ki jo je priredilo jugoslovansko umetniško društvo „Lada“. V njej so bile zastopane vse šole in struje; udeležiti se je mogel torej te razstave vsak umetnik, a moral bi se je udeležiti vsak jugoslovanski umetnik. Kdor je štrajkal, je dokazal, da ne razumeva jugoslovanske ideje. Na razstavi so bili najbogateje zastopani seveda Hrvatje, ki so izložili poleg mnogobrojnih krasnih slik tudi več kiparskih umotvorov (Frangoš, Valdec); dobro so bili s slikami in kipi zastopani tudi Srbi (Vukanović, Danilovac, Roksandić), jako lepo so se predstavili Bolgari (Hodina, Vješin, Karamihajlova), najsiromašneje pa Slovenci. Ferdo Vesel, Saša Šantel, Iv. Vavpotič, Globočnik, Šantlova in Gerbić so zastopali s pičlimi deli, le slikami, vso našo umetnost. A zastopali so jo vendarle dobro, zlasti Vesel in Šantel. Vobče je tudi ta umetniška razstava uspešna v vsakem oziru.